

1989 – En oversigt

Af Leo Kamstrup Olesen

Præsteuddannelsen

I efterhånden mange år har den teologiske kandidateksamen været trængt af de kirkelige højrekræfter, i Århus af MF og i København af DBI. Deres hovedkrav har været, at uddannelsen skulle være mere kirkelig relevant, og at det videnskabelige sigte med uddannelsen skulle svækkes. Man har vel et ønske fra den side om, at vi skulle nærme os norske eller – måske rettere – svenske tilstande. I årets løb kom der et initiativ fra Det teologiske Fakultet i Århus, der af mange blev tolket som et forsøg på at undergrave den teologiske kandidateksamens kvalitet. Ligeledes kom der et krav fra MF om at få eksamensret.

Universitetsfakulteterne. De to fakulteter i Århus og København havde forhandlet sig frem til et udkast til en fælles rammebekendtgørelse for den teologiske kandidatuddannelse. Man lagde stor vægt på, at niveauet med den nye bekendtgørelse ikke måtte sænkes, men på visse punkter ville der blive tale om en stramning af det hidtidige studieforløb. De sproglige adgangskriterier skulle være uændrede. Grundstudiets faglige sammensætning skal fortsat indeholde de fem hoveddiscipliner og skal vare i to år. Derefter følger et hovedstudium på 3 år med de samme fag, men her inddrages praktisk teologi som et obligatorisk fag. Som noget nyt bliver der indført et helt frit emnestudium af et halvt års varighed. Emnestudiet kan endvidere studeres ved et udenlandsk universitet. Man afviste at gå med til at indføre en 3 årig bacheloruddannelse, netop for at undgå en forringelse af den teologiske uddannelse ad bagvejen. Sigtet med den fælles bekendtgørelse er at gøre det lettere at skifte mellem studiestederne i Århus og København. Udkastet blev godkendt af DVU og trådte i kraft med efterårssemesteret (KD 21/1, professor dr. theol. Niels Peter Lemche i »TEOL-information nr. 1, 1990, s. 23ff.).

Så langt, så godt. Men sidst på året afslørede professor dr. theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen i en boganmeldelse i KD (29/11, jvf. hans replik i KD 16/12), at fakultetet i Århus har ansøgt DVU om at få lov til at oprette en bacheloruddannelse i teologisk kommunikation. I ansøgningen skriver man, at det forventes, at de uddannede kan ansættes i kirkelige organisationer og i den kirkelige administration, som sogne-medhjælpere og konfirmandundervisere. Den i ansøgningen skitserede undervisningsplan får Kjeldgaard-Pedersen til at udbryde: »Man vil

simpelthen uddanne kirkebladsredaktører«. Han mener, at den påtænkte bacheloruddannelse vil være en bombe under den teologiske kandidatuddannelse.« Ansøgningen er forunderlig på baggrund af enigheden mellem fakulteterne om den fælles bekendtgørelse, der – som nævnt – indeholder en grunduddannelse på 2 år og en 3-årig overbygningsuddannelse. Og med denne 2 + 3 løsning ville man netop undgå et afsluttet 3 års uddannelsesforløb som teologisk bachelor, idet en sådan uddannelse ville udgøre en uheldig fristelse i en præstemangelsituation, anfører Kjeldgaard-Pedersen. I denne holdning blev fakulteterne bl.a. bakket kraftigt op af biskopperne. Han betegner det som intet mindre end aftalebrud, at man få måneder efter, at den nye bekendtgørelse er trådt i kraft, indsender en sådan ansøgning, »og bedre bliver det jo ikke af, at man illoyalt har undladt at orientere det købehavnske fakultet, før man sendte ansøgningen.«

I sit svar til Kjeldgaard-Pedersen, skriver fakultetets dekan, universitetslektor, dr. theol. Viggo Mortensen – med en henvisning til ordlyden i ansøgningen til DVU – at ansøgningen fremkommer, efter at en undersøgelse af beskæftigelsesmulighederne for teologiske bachelors har vist, at der er et behov indenfor de ovennævnte områder. Det nævnes bl.a., at der er et »voksende behov for en bredere kordegneuddannelse.« Han anfører endvidere: »Vort forslag er udtænkt sådan, at det netop ikke kan være noget alternativ til den teologiske kandidateksamen.« (KD 6/12, jvf. samme i KD 16/12). Samme dag kommer hans kollega, universitetslektor, dr. theol. Jan Lindhardt, også med et forsvaret for ansøgningen. Han nævner de samme beskæftigelsesmuligheder som nævnt ovenfor, men derudover skriver han: »Den foreslåede uddannelse i Århus sigter ikke på præsteembedet. Naturligvis ikke. Hertil kræves nu og bør også fortsat kræves en fuld teologisk embedseksamen. Og hvis en bachelor vil være cand. theol., må han/hun tage nogle ekstra studieår. Den foreslåede bacheloruddannelse er naturligvis ingen trussel imod den eksisterende uddannelse.« (KD 6/12). Nu viste disse oplysninger sig ikke at være helt i overensstemmelse med teksten i ansøgningen, kunne 7 stud. theol.-er oplyse, for i ansøgningen til DVU står der også: »Der vil kunne etableres overgang til fakultetets kandidatuddannelser under overholdelse af den samlede studietid«. Derudover kunne de fortælle, at ansøgningen slet ikke havde været igennem den normale procedure for sådanne initiativer på fakultetet. Forslaget er »udarbejdet af et udvalg udpeget af dekanen, og vedtagelsen af at sende det til DVU foregik på en ulden måde i fakultetsrådet« (KD 9/12, jvf. deres replik i KD 20/12).

Universitetslektor dr. theol. John Strange, dekan for Det teologiske

Fakultet i København, er enig i de rejste indvendinger. Han gør opmærksom på, at der ikke eksisterer en teologisk bachelorgrad (heri er Mortensen uenig, jvf. KD 16/12), det stykke papir, enhver teologistuderende kan få efter 3 års studier, giver kun ret til graden bac. fil. Da der i ansøgningen nævnes overgangsordninger til det egentlige teologistudium, angår sagen i høj grad også os i København, derfor har vi henvendt os til DVU for at få lejlighed til at udtale os, skriver Strange (KD 9/12). Lærer på MF Kurt Christensen tvivler på, at man kan få ret mange til at tage en hel teologisk kandidatuddannelse, hvis man under overholdelse af den samlede normerede studietid, først kan tage den »sjove« bacheloruddannelse (KD 20/12).

Ifølge Herluf Eriksen har biskopperne endnu ikke taget stilling til bacheloruddannelsen, men sagen vil blive drøftet på næste bispemøde i januar. (KD 7/12). Men der kom ikke noget budskab om emnet til offentligheden fra biskopperne. Hvor sagen står her ved årsskiftet vides ikke med bestemthed, men formodentlig er den lagt i mølpose.

Menighedsfakultetet. Efter 15 års virke sendte MF en ansøgning til DVU – gennem formanden for Kristeligt Folkeparti, sp Flemming Kofoed-Svendsen – om at få ret til at afholde teologisk kandidateksamen i de systematiske fag. De to teologiske fakulteter fik ansøgningen til udtalelse (KD 13. og 14/5, 23. og 26/9 alle 1988). Vi har altid haft eksamensret som mål, oplyser informationssekretær Flemming Markussen, men først nu føler vi, at vore læreres faglige kvalifikationer er på højde med universitetslærernes. Det blev et nej fra DVU bl.a. med begrundelsen, at MF's regler for læreransættelser ikke opfylder de krav, som må stilles til en offentlig undervisningsinstitution med eksamensret (KD 25/10).

I en kronik (KD 21/11) angreb Viggo Mortensen MF for at overtræde det 8. bud, fordi man officielt bruger udtrykket »færdige MF-kandidater«. »Da (MF) er en institution uden eksamensret, er det mig en gåde, hvordan man kan bruge dette begreb«, skriver han. Når han så får at vide, at det udtryk bruger man »om teologiske kandidater fra f.eks. Århus Universitet, som i deres studietid har deltaget i undervisning m.v. ved (MF)«, så er spørgsmålet for ham, hvor tæt denne kontakt skal være, og hvem bestemmer, hvornår man kan kalde sig MF-kandidat. Han anbefaler MF at »bringe orden i sit eget hus, lære at omgås begrebene ret, overholde det ottende bud og opgive den i dansk sammenhæng umulige forestilling om eksamensret. Så skal jeg være den første til at strække hånden ud til et konstruktiv samarbejde« (jvf. samme i KD 14/10, 8/12; MF's formand cand. theol. Erik Bang i KD 4/11, 28/11 og sp Carl P. Behrens i KD 18/12).

Præsterne

Ny ansættelseslov. KM Torben Rechendorff stilede imod at kunne fremsætte en samlet ansættelseslov for folkekirken i begyndelsen af 1990. KM havde nedsat et udvalg, der skulle gennemarbejde problematikken, og betænkningen udkom først på efteråret (jvf. MrBl 467ff.). Det underudvalg, der beskæftigede sig med præster og provster var enige om at foreslå, at provsteretten og landemoderetten bliver afskaffet (KD 16/9).

Derimod delte udvalget sig i et mindretal og et flertal i forslaget om, at provstestillingerne skulle knyttes til en bestemt præstestilling i provstiet. Flertallet (biskop Wiberg, kontorchef K. Bagger og fuldmægtig Ellinor Bagger – begge KM – forretningsfører i LafM Anker Honoré og Henning Rasmussen) mente, at man derved ville kunne skaffe provsterne bedre kontormæssige faciliteter og få flere kvalificerede ansøgere frem, fordi man derved kunne knytte provstestillingen sammen med en mindre krævende præstestilling. Mindretallet (biskop Skov, Provsteforeningens formand, P. E. Severin, Præsteforeningens formand, sp Kjeld Holm og sammes sekretariatschef Asger Gewecke) mente, at den nuværende ordning – efter flere forgæves forsøg på at finde en bedre (jvf. 1985, 242f.) – viser sig at fungere bedst. Den af flertallet foreslåede ændring vil ske på bekostning af sognemenigheden (KD 15/9). Sp Lars Holm mener, at forslaget »lugter langt væk af ministeriel embedstænkning.« Han ser en »tydelig tendens til at opprioritere det administrative og bureaukratiske på bekostning af det, som det drejer sig om« (DKt 295).

Udvalget delte sig på samme måde i spørgsmålet om, hvorvidt præsterne ligesom alle andre tjenestemænd skal have to års prøvetid. Bedømmelsen af præsten efter prøvetidens udløb skal ikke foretages af menighedsrådet, men derimod af biskoppen. Mindretallet finder, at en sådan prøveansættelse er fremmed for kirkens væsen, og »anser det for sandsynligt, at menighedsrådene gradvis vil få en væsentlig eller endda måske den væsentligste indflydelse på afgørelsen om varig ansættelse efter prøveansættelse« (KD 15/9).

Da KM sendte sit lovforslag til høring inden fremsættelsen, var disse to kontroversielle punkter ikke med (KD 8/11).

Præsteudnævnelser. IM følte sig forbigået ved flere præsteudnævnelser, hvor den person, et mindretal i menighedsrådet pegede på, kom fra IM. Man mente ikke, at KM fulgte menighedsrådslovens paragraf 41, stk. 2, da han tilsidesatte mindretallets afgørelse i Hjørring. Her var der to kvindelige præster, og mindretallet ønsker, at bibelskolelærer, cand. mag. Tage Rasmussen, der kommer fra IM og ikke vil samarbej-

de med kvindelige præster, ansættes, mens flertallet peger på hjælpepræst, Jens Robert Boje, der også kommer fra IM, men som godt vil samarbejde med kvindelige præster. KM valgte – i forståelse med menighedsrådet – ikke at udnævne nogen af dem, men at genopslå stillingen (KD 5/7). Efter genopslaget udnævntes sp. Henry Vestergaard (jvf. MV nr. 19 og KD 19/7).

Da IM også mener sig forbigået ved en præsteudnævnelse i Værløse, skriver generalsekretær Poul Langagergaard, at KM er »på farlig kollisionskurs med kirken selv«. Med sin afvisning af mindretal har han »lagt op til en uohørt kirkelig polarisering.« Det manglende frisind fra KM's side er alvorlig, »for det rummer kimen til kirkesprængning i sig!« (KD 2/8). KM er ikke enig med Langagergaard i, at han med den pågældende udnævnelse »har anfægtet de folkekirkelige frihedstraditioner«. Om den omstridte paragraf skriver han, at KM Mette Madsen – så sent som i 1986 – i et svar til folketingets kirkeudvalg præciserede, »at ordet »skal« (i den nævnte lovbestemmelse) af ministeriet opfattes som bindende, når det dokumenteres, at der er tale om tilfælde, hvor et klart markeret retningspræg har givet sig udslag i mandater ved et menighedsrådsvalg. Denne præcisering er jeg ganske enig i.« I sagen fra Værløse mener hverken provst eller biskop, at betingelserne for denne bestemmelse er til stede, »dels fordi der ikke til menighedsrådsvalget var stillet kandidater, der erklærede at repræsentere [IM], og dels fordi [IM's] kirkesyn efter provstens og biskoppens opfattelse ikke kunne siges at være urepræsenteret blandt pastoratets øvrige præster.« (KD 9/8, jvf. smst. medlem af menighedsrådet i Værløse Kirsten Strangeton Fonvig).

Folkekirkens struktur. Ved flere lejligheder i årets løb blev der givet udtryk for en frygt for, at KM ville reducere antallet af præster i de mindre landsogne. I forbindelse med den nedenfor omtalte lov om samarbejde mellem to eller flere sogne gav adskillige udtryk for, at denne lov er det første skridt til at fjerne præster fra landsognene. KM gjorde ikke noget for at formindske denne frygt (jvf. hans tale på Københavns stifts landemøde i »Årbog for Københavns stift 1989, 20ff.).

På landemødet i Lolland-Falsters stift, oplyser biskop Græsholt menighedsrådene om, at man i den kommende tid desværre nok må forbedre sig på, at der bliver færre præster i stiftet. Indtil nu er det lykkedes ham at hindre, at nogle sogne har måtte sige farvel til egen præst (KD 15/6). Det siger han, selv om han tidligere på året gjorde opmærksom på, at præsteantallet i begge årene 1967 og 1985 præcis var 1824, desuagtet at befolkningstallet i samme tidsrum er steget fra 4,6 mill. til 5,4 (KD 1/2, således også sp. Johs. Bundgaard i KD 23/12).

Flere gør i årets løb KM opmærksom på, at det er de store sogne, der ødelægger folkekirken. Sp Gunda Jørgensen skriver: »Man bør tale om sogneødelæggelser i stedet for om sognesammenlægninger« (KD 24/11, således også provst N. C. Lilleør i KD 5/12).

Sp Kaj Bollmann anholder KM's udtalelser på det københavnske landemøde om, at folkekirken samlet ikke skal regne med at få flere penge til rådighed, for det vil betyde øget skattetryk, og det vil befolkningen ikke acceptere. »Dette argument er kun holdbart under den præmis, at kirkeskatten kan betragtes på linje med de øvrige skatter. Men denne præmis holder ikke. De kommunale og statslige skatter kan vi ikke slippe for, men det er frivilligt, om vi vil betale til folkekirken, eftersom man kan melde sig ud. Derfor burde betegnelsen kirkeskat afskaffes ... Man burde i stedet bruge betegnelsen »medlemsbidrag til folkekirken«. Det ville understrege frivilligheden, og gøre det klart, at det ikke er en skat« (KD 18/10). Provst Erik Albinus gør opmærksom på, at folkekirken ikke er »en forening, men en forvaltning«. Skal den omdannes til en forening, der selv kan fastsætte sit kontingent, ser han ikke rettere, end at man må drage langt videre konsekvenser, end det Bollmann er inde på. »Om folkekirken skal omdannes til en forening eller ej – er en snak for sig. Jeg er med årene blev mere lydhør over for den tanke, eftersom jeg synes, at den statslige forvaltning har misrøgtet folkekirken – især ved ikke at skaffe overskuelige sogne og præster nok (KD 23/10). KM mener ikke, at vi kan tillade os den luksus, det er, kun at have 400-600 mennesker pr. præst (KD 4/12). Menighedsrådsformand Terkel Asbjørn kalder det en »forbløffende tanke, at noget, der i tidligere tider har været almindeligt og selvfølgeligt, og som langt fattigere slægtled end vort har haft – eller taget sig – råd til, [nu skal] kaldes en luksus. Mig bekendt har det været gammel anerkendt praksis indenfor den katolske kirke at regne 500 mennesker pr. præst« (KD 21/12). *Skt. Jakobs kirke København*. Den mangeårige strid mellem sp H. C. Christensen og menighedsrådsflertallet om (højmesse)liturgien i Skt. Jakobs kirke nåede i årets løb et foreløbigt klimaks (jvf. 1985, 252; 1988, 221f.; 1989, 279).

I de første år efter sin ansættelse ved kirken i 1980 havde H. C. Christensen med menighedsrådets billigelse og biskop Ole Bertelsen's godkendelse anvendt en speciel gudstjenesteliturgi i kirken. Men efter menighedsrådsvalget i 1984 ønskede et flertal ikke længere denne »katolske« – som den blev kaldt – liturgi brugt ved hans gudstjenester. Derfor havde biskoppen trukket sin midlertidige godkendelse tilbage og havde pålagt ham at holde gudstjeneste efter den autoriserede liturgi (jvf. 1988, 221 f.). Et flertal i menighedsrådet mente ikke, at sp til

fulde rettede sig efter biskoppens pålæg. Selv om flertallet erkender, at der i folkekirken er en vis liturgisk frihed for præster, mente man, at han overskred frihedens grænser på adskillige punkter, og derfor indberettede man ham påny til biskoppen.

Ved højmessen den 4/6 meddelte han menigheden, at han som protest mod det flertal i menighedsrådet, der ikke kan acceptere hans form for gudstjeneste, vil indlede en bøn og fasteaktion »mod de ødelæggende kræfter«, der igennem flere år har undertrykt og forfulgt mindretallet både i menighedsrådet og i menigheden (BeT 5/6, jvf. KD 3/6). Ole Bertelsen finder hans sultestrejke meningsløs, men ønsker i øvrigt ikke at kommentere den løbende sag (BeT og KD 6/6). Både Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse og Fællesskabet Kirkelig Fornyelse støttede hans aktion (KD 13/6, Re-Formatio 82f.). Da H. C. Christensen blev indkaldt til en tjenstlig samtale med biskoppen opfordrede 10 københavnske præster (5 kvinder og 5 mænd) menighedsrådet og præsten til at indgå et forlig, gerne et kompromis, der kan ses som en forsøgsordning under stiftets gudstjenesteudvalg (KD 13/9).

Det højkirkelige præstekonvent erfarede, at professor dr. phil. Chr. Thodberg i 1984 på Bertelsen's foranledning havde afgivet et responsum om H. C. Christensen's liturgi. Derfor stillede redaktøren af Re-Formatio, sp Knud Christensen, på konventets vegne nogle spørgsmål til ham om forholdet. Det var især hans afgørende grund til at tage afstand fra højmesseforslaget, nemlig at der var indskudt led mellem indstiftelsesord og uddeling, man ønskede en nærmere redegørelse for. Det, som konventet især undrer sig over, er, at biskoppen ikke kan tillade, at et nadverritual efter den udformning kan bruges ved de to ugentlige ekstraordinære nadvergudstjenester (PrfBl 277ff.).

Dermed var der rejst et principielt spørgsmål, som affødte en temmelig vidtløftig liturgisk debat, hvis detaljer kun kan interessere liturgiske feinschmeckere, men hovedpunkterne skal kort refereres i det følgende, fordi det senere viste sig, at mulighederne for *lovligt* at lave afvigelser fra den autoriserede nadverliturgi tilsyneladende er meget små.

Thodberg svarer, at for ham at se står Luther's bibelteologiske grundelse for uddeling omgående efter indstiftelsesordene stadig ved magt, men han kan godt forestille sig, at ikke alle teologiske kolleger er enige med ham (PrfBl 279f.). Regin Prenter melder sig som værende uenig med Thodberg, idet han gør opmærksom på, at vi »efter reformationens indførelse i Danmark [fra først af ikke finder] nogen entydig fastholden ved »den omgående uddeling«.« Endvidere gør han opmærksom på, at Luther's opfattelse ikke er den samme, som Thodberg

forstår ved den omgående uddeling. »For i Luther's forslag deles indstiftelsesordene i to halvdele med brøduddeling i midten«, og en sådan praksis kan volde visse vanskeligheder i en dansk kirke, fastslår Prenter. Han spørger, om det ikke er på tide at »afmythologisere« den *omgående uddeling*« (PrfBl 398ff., jvf. sp Hans Olav Okkels og sp Poul Exner smst. 401f.). Knud Christensen gør Thodberg opmærksom på, at både øst- og vestkirken før Luther's dage holdt nadver med led mellem indstiftelsesordene og uddelingen, og han er enig med Prenter i, at den danske tradition siden reformationen ikke er entydig (PrfBl 379). Sp Jørgen Sejergaard mener, at vi bliver nødt til at diskutere Luther's Sermon om nadveren fra 1520. »Det, striden drejer sig om, er ikke, *om* der kan være plads til nogle liturgiske led mellem indstiftelsesordene og uddelingen, men *hvilke* liturgiske led, der skal være plads til. For stridens kerne er nadverens væsen«. Og han er ikke »enig i den bestemmelse af nadverens væsen, som det ritual, H. C. Christensen benytter, er udtryk for.« »Kan der påvises et eneste dansk ritual, som følger de linjer, [han] ønsker?« (PrfBl 687ff.).

H. C. Christensen's tjenstlige samtale med biskop Bertelsen førte til, at han fik pålæg om at ophøre med sin specielle liturgi ved sine ekstraordinære gudstjenester (KD 15/9). De mundtlige påbud blev ledsaget af skriftlige, som »har fået en form, så de kommer andre ved«, mener Præstehøjskolens rektor, Niels Thomsen, og derfor offentliggør han brevet fra Bertelsen til sp (PrfBl 823f., jvf. KD 27/9). »Hvis den form for påbud skal stå uanfægtet, er det ikke (kun) et spørgsmål om nogle liturgiske forhold i Skt. Jakobs sogn, men et spørgsmål om præstefrihed, der som præcedens kan blive brugt vilkårligt overfor de fleste præster«, fortsætter han. Han undrer sig over, at der i skrivelsen ikke er en teologisk kirkelig begrundelse for, at de omtalte forhold er uacceptable. Han går ud fra, at biskoppen i de forudgående samtaler har argumenteret indholdsmæssigt for de givne påbud, »men det kan ikke ses i denne skrivelse, og det kan blive katastrofalt, fordi skrivelsen kan blive lagt til grund for behandling af andre sager.« Vil H. C. Christensen bestride legaliteten af biskoppens påbud, henvises han til at anke til KM. Med en henvisning til Birte Andersen's juleprædiken (jvf. 1985, 221ff.) udtrykker Thomsen det overraskende i, »at netop Ole Bertelsen vil gøre en sag om liturgi til et legalitetsspørgsmål, og dermed henvise den til endelig afgørelse i [KM].« Af de enkelte påbud finder han især det 7. fatalt: »Nadverliturgier, der afviger fra de autoriserede nadverliturgier, må ikke bringes i anvendelse ved nogen gudstjeneste.« Havde biskoppen givet et påbud for højmesser, havde det været svært at anfægte det, mener Thomsen. Selv ved andre ordinære gudstjenester er

der bred tradition for, at præster har stor liturgisk frihed. Her udstrækker biskoppen forbudet til at gælde enhver gudtjeneste. Her går Ole Bertelsen »helt ud over, hvad der er tradition for. Jeg kan heller ikke se, hvad det juridiske grundlag for sådan et forbud kan være. End mindre hvad det teologiske eller kirkelige grundlag kan være ... Hver anden præst må have prøvet at bruge nadverliturgier, der ikke er autoriserede. Det eneste krav, der burde kunne rettes til dem, er, at de kan rummes inden for evangelisk-luthersk kristendom.« Så længe det ikke er påvist, at det ikke er tilfældet, »er det urimeligt med et generelt forbud af denne art«. Niels Thomsen mener ikke, at noget af det, der praktiseres i Skt. Jakobs kirke, går ud over, hvad der praktiseres mange andre steder i landet, uden at biskopperne har skredet ind.

»En vanskelighed ved denne sag er, at den kirkelige frihedslovgivning overvejende hidtil er blevet til for at beskytte folk, der stod til venstre i den danske kirke, og at de, der plejer at vogte frihedslinjen, ikke går ind for H. C. Christensen's liturgiske praksis. Men det kan ikke nytte, at man kun sørger for frihed til sine egne«, slutter Niels Thomsen (PrfBl 823ff., jvf. KD 25/10).

Sp Gert Blak Mogensen er ikke enig med Niels Thomsen i hans kritik. Han finder det underligt, at han blander Birte Andersen's juleprædiken – en sag der netop handler om forkyndelsesfrihed – ind i denne sag om kirkens liturgi, som nødvendigvis må være et fællesanliggende. Han finder det »aldeles betryggende at have en biskop, der ved at skelne mellem forkyndelse og liturgi, og som dermed viser, at han ved noget om nødvendigheden af øget medbestemmelse i en folkekirke i et demokratisk samfund.« De mange indlæg, der igennem årene har været i pressen, viser, at den aktuelle sag har en »lang forhistorie, og at den netop har været behandlet som et indrekirkeligt anliggende. Nu er denne sagsbehandling afsluttet, formodelig med stakkevis af skrivelser, redegørelser, henstillinger og formaninger ... Derfor er det også for nemt, blot at offentliggøre en række afsluttende påbud« (PrfBl 936f.; jvf. provst Hans Lundsteen PrfBl 1990, 52f. og 168).

Ole Bertelsen udtalte sig ikke offentligt i sagen.

Bibeloversættelse

I løbet af året blev første fase af bibeloversættelsen færdig med udgivelsen af NT og de sidste GT-lige skrifter som prøveoversættelser den 15/11. NT blev temmelig meget forsinket i forhold til Bibelselskabets oprindelige plan. Forsinkelsen skyldes, at redaktionsarbejdet af tomands-gruppernes oversættelsesarbejde tog lang tid. Dens grundige

arbejde skyldes uden tvivl den meget store forhåndsinteresse og -tvivl fra kirkens højrefløj til resultatet (jvf. Bibelselskabets Årbog 1989, 29f.). Debatten om oversættelsesarbejdet fortsatte med uformindsket kraft i årets første halvdel. Mistænksomheden var udtalt.

Som nævnt i fjor (1989, 264) forsøgte IM sidst på året at samle højrekræfterne (11 kirkelige organisationer) til et anslag mod Bibelselskabet for at få det til at tage større hensyn til den meget »bibelbrugende« del af det danske kirkeliv. I en fælles henvendelse fra de 11 kirkelige organisationer, underskrevet af IM's generalsekretær, Poul Langagergaard, blev der givet udtryk for frygt for, at en ensidig historisk-kritisk metode sætter sit fingeraftryk på bibeloversættelsen i afgørende teologisk-kirkelige bassisspørgsmål. Derfor foreslår de, at tre personer fra deres side får sæde i den GT-lige revisionsgruppe. Endelig mener de, at det endnu engang bør overvejes, om Bibelselskabets bestyrelse ikke skal være ankeinstans ved uenighed i den 17 mands store revisionskomité (KD 8/2, jvf. MV nr. 4). Nu viste det sig, at Dansk Ethioper Mission fejlagtigt var blevet slået i hartkorn med de 11, oplyste formanden, domprovst Knud Tage Andersen. Vi involverer os ikke som organisation i den indre kirkelige debat, siger han. Personligt har han fuld tillid til, at oversættelsesarbejdet bliver bedst muligt (KD 11/2). Det viste sig dog, at Dansk Ethioper Missions generalsekretær, Hans Henrik Merrill, havde skrevet et brev til Poul Langagergaard, der godt kunne forstås således, at Dansk Ethioper Mission tilsluttede sig henvendelsen til Bibelselskabet (KD 11/2).

KD's leder (9/2) undrer sig over, at IM er med i denne henvendelse, når man i fjor fik 3 mand med i revisionskomitéen (jvf. 1989, 263). Dertil siger Poul Langagergaard, at det bliver i revisionsgrupperne, slaget skal stå. Det er et problem, at »et konservativt, bibeltro standpunkt her holdes udenfor.« Han er utryg ved, at et førende medlem i den GT-lige revisionsgruppe, professor Svend Holm-Nielsen i et fødselsdagsinterview (KD 15/1), udtaler sig om fundamentalisternes »tyrkeretro« på Bibelen som en hellig bog, man skal holde fingrene fra« (KD 28/2, IMT nr. 10). Festskriftet: »Skriv synet tydeligt på tavler«, i anledning af hans 70 års dag gav også anledning til postyr. Redaktørerne, universitetslektorerne Knud Jeppesen og John Strange, skriver i forordet, at de håber, at festskriftets bidrag vil medvirke til at højne debatten om bibeloversættelsen (jvf. Professor Mogens Müller's anmeldelse, kronik i KD 16/1). Det får DBI's landssekretær, cand. theol. Knud Erik Braüner, til at spørge, om de to oversætteres holdning dækker Bibelselskabets. Vil man derved feje bl.a. DBI's meget store og seriøse kritik af bordet som underlødigt? Han fortsætter: »Hidtil har

vi ikke villet bruge kræfterne på en alternativ oversættelse, og selv nu vil vi fortsat satse på den ene fælles bibel« (KD 14/2). Bibelselskabets generalsekretær svarer, at Knud Erik Braüner har misforstået dette forord. De to oversætteres kommentar går kun på den offentlige debat og ikke på det materiale, der er tilsendt Bibelselskabet direkte. »For at ingen skal være i tvivl, vil jeg gerne understrege: Såvel Bibelselskabets bestyrelse som revisionsgruppen lægger overordentlig stor vægt på de kommentarer og ændringsforslag, vi har modtaget, og betragter den særdeles bredt sammensatte lektorgruppe som et vitalt og væsentligt led i hele den afsluttende revisionsfase.« (KD 15/3).

Bibelselskabets bestyrelse kan ikke gå med til at udvide revisionsgruppen, og bestyrelsen skal heller ikke kunne tage stilling til enkelte oversættelsesspørgsmål, oplyser Cappelørn. Det svar er skuffende, siger IM's generalsekretær, Poul Langagergaard (KD 13/4). De lovede tillidsskabende foranstaltninger fra Bibelselskabet er udeblevet, mener bestyrelsen for Ordet og Israel, ifølge formanden, Samuel Roswall (KD 12/4). »Det er skuffende, at man ikke kan se det positive anliggende, vi har haft, og gjort brug af det. Vi har ikke lagt skjul på, at vi er ængstelige for resultatet af oversættelsesarbejdet,« siger LM's generalsekretær, cand. theol. Leif Rasmussen (MV nr. 5).

Professor dr. theol. Benedikt Otzen prøver at sætte tingene i det rette relief: »Det forholder sig jo sådan, at en oversættelse af (GT) kun kan være »bibeltro« i samme grad, som den er god og korrekt, dvs. er på godt og forståeligt dansk, og samtidig så korrekt som overhovedet muligt gengiver den hebraiske tekst. Skal man nå disse mål, må man efter min bedste overbevisning arbejde »historisk-kritisk.«« (Og den historiske viden kan ikke suspenderes under oversættelsesarbejdet, for »lige så lidt som vi har en ufejlbarlig pave, har vi en ufejlbarlig Bibel« (kronik i KD 8/4). Pastor Paul Honoré finder Otzen's kronik befriende. »Nu har mistænkeliggørelsen ligget og lumret længe nok i den kirkelige atmosfære omkring [bibeloversættelsen]. Åbenbart er det endnu nødvendigt at sige det banale, at Gud ikke lod en bog dumpe ned fra himlen. «(NT) er skabt af kirken, og først i gudstjenesten vokser alt sammen til et vidnesbyrd om, at Gud har grebet ind til frelse for mennesker« (KD 17/4). Poul Langagergaard finder det befriende, at Benedikt Otzen i sin kronik med klare ord gør rede for, at hvis »teksttolkningen skal følge normale videnskabelige principper, kan de ikke forudsætte, at f.eks. Jesaja i 700-tallet omtaler en persisk konge, som kommer på tronen 200 år senere.«. »Nej, her er humlen netop! Har man valgt sig teksttolkningsprincipper, som udelukker underet, Guds eksistens som almægtig Gud, Bibelens åbenbaringskarakter ... så vil

man uvilkårligt støde imod sådanne og mange andre problemer« (kronik i KD 28/4).

Der er nok ingen tvivl om, at resultatet af oversættelsesarbejdet er et kompromis for at undgå den værst tænkelige katastrofe, at højrefløjen selv udsender sin bibel. Og Bibelselskabet stiler »indtil videre« mod, at der udgives en ny autoriseret kirkebibel i slutningen af 1991 (Bibelselskabets Årbog 1988, 39). Lasse Ellegaard mener, at der i dette lille »indtil videre« »gemmer sig et veritabelt minefelt af uløste modsætninger«, der i værste fald kan føre til, at vi fremover får to bibeloversættelser i Danmark ligesom i Norge (WA 23/12).

Pavebesøget

Lige så megen blæst, der stod om pavebesøget, før det fandt sted og under det, lige så stille blev der efterpå; man aner næppe, at han har været her. Så de, som hævdede, at besøget kun var en mediebegivenhed, har nok mere ret end som så. At det også og måske især blev en mediebegivenhed, er hævet over enhver tvivl for dem, som fulgte med både i den trykte presse og i TV.

En præst gjorde sig den ulejlighed at undersøge den trykte presses dækning af kirkelivet i Danmark i det 2. kvartal, altså i den periode, hvor pavebesøget fandt sted. Resultatet er meget oplysende. Sp (fhv. redaktør) Hans Fabricius undersøgte, hvor mange spaltmillimeter de tre landsdækkende aviser: Pol, JyPo, Det Fri Aktuelt, og de to lokale: Jyske Tidende og Vestkysten brugte på kirkeligt stof i perioden. Pol og JyPo lå på førstepladsen hver med ca. 40.000 millimeter, mens Det Fri Aktuelt kun havde små 30.000 spaltmillimeter. Vestkysten havde 25.000 og Jyske Tidende lå i bunden med kun 15.000 spaltmillimeter. Det virkelige interessante, men vel ikke særligt overraskende, kommer, når disse tal renses for alt om pavebesøget. Så kommer JyPo ind på en klar førsteplads med 27.000 millimeter, Pol har 18.000 tilbage, mens Det Fri Aktuelt kun har 11.000 millimeter tilbage, »når al pave-røgelsen var siet fra«. De lokale aviser tog roligere på pavebesøget. Vestkysten får kun et minus på 7.000 og kommer ned på 18.000 millimeter, og Jyske Tidende kommer kun ned på godt 8.000 spaltmillimeter. Dette resultat af undersøgelsen får Fabricius til at sige, at pavens besøg i pressen blev »til en umådelig personcentreret begivenhed, også fordi paven er både fotogen og mediebevidst. Derved fik man den afsporede offentlige debat om pavebesøget« (Haderslev Stiftsbog 1989 s. 67ff., jvf. sp Lars Holm i DKt 163).

Anledningen til den voldsomme og afslørende offentlige debat var,

at biskop Bertil Wiberg i et interview bl.a. sagde, at grunden til, at paven ikke skulle tale ved den planlagte aftensang i Roskilde domkirke var, »at det kunne forvirre, hvis paven kom til orde i domkirken, og at nogle måske kunne tro, at han også er vores pave«. »En storm i et glas vand«, sådan betegner KM Torben Rechendorff Wiberg's udtalelse (BeT 28/1). Denne udtalelse er blevet misforstået, fordi den er blevet revet ud af sin sammenhæng, hævder Wiberg (KD 14/2, jvf. KD 2/2). Da han nogle dage senere i TV 2 bekræftede, at paven ikke måtte tale i domkirken, og sagde, at han hverken var begejstret eller det modsatte for pavens besøg, brød stormen løs.

Havde biskopperne tidligere fået mange knubbende ord for deres aftensang i domkirken, som hverken ville blive fugl eller fisk (jvf. 1989, 257f.), så brød uvejret nu først rigtig løs. Og det haglede ned over bispens hoveder – især Wiberg's – for deres arrangement »uden en eneste reformatorisk ide« (leder i JyPo 23/1). For blot at nævne nogle få overskrifter af en hel sides læserindlæg i BeT 9/2: »Pavelig mundkurv«, »Boykot af paven«, »Lad os høre paven«, »Biskoppernes himmelfærd«, »Katolske streptokokker i Roskilde«. Utallige var de præster, journalister og andre folkekirkemedlemmer, der ytrede sig foragtende over Wibergs udtalelse og bispens måde at lade folkekirken modtage paven på. 500 navngivne danskere lod endda indrykke en annonce i Pol (11/2), hvor de overfor de danske katolikker undskylder folkekirkens – læs biskoppernes – holdning til pavens besøg i Roskilde. Provst N. C. Lilleør finder det beskæmmende, at voksne mennesker ikke er klar over, at kun »den myndige kan undskylde den umyndiges gerninger«. (WA 24/2 og KD 2/3).

Sp Svend Aage Nielsen mener, at den manglende indbydelse til paven om at være gæsteprædikant i kirken er »den eneste sorte plet i biskoppernes værtskab« (kronik i KD 10/3). Professor dr. theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen skriver: »Biskopperne har i forbindelse med pavebesøget villet optræde som diplomater og har glemt, hvad deres bispeembede pålægger dem, nemlig at sige sandheden højt, klart og utvetydigt. Det, som nu sker i den offentlige debat, er, at biskopperne bliver målt med diplomatiske alen. Og her må man for så vidt give deres kritikere, som selv ingenting har forstået, ret: bisperne er nogle amatører, som ikke overholder diplomatiets spilleregler og er uhøflige midt i deres bestræbelser for at være høflige ... Men deres ... uhøflighed vidner dog i det mindste om, at de i det skjulte godt ved, at forkyndelse af sandheden er ét, diplomati noget andet« (kronik i BeT 8/3, jvf. samme i Tidehverv 10ff.: Luthertræthed; 81 f.: Hilsen til paven). I en omtale af mag. art. Elsebet Kieler's bog: »Paven og Kirken«,

hvor hun gennemgår den danske diskussion om pavebesøget, skriver pastor Paul Honoré at i økumenisk sammenhæng er den katolske kirke en søsterkirke. »Vi står på siden af hinanden. Og paven kan have internationalt format ... Men han er (kun) en medkristen, der fungerer som biskop. Højere kan han ikke komme i en kristelig sammenhæng« (KD 22/2, jvf. hans anmeldelse i PrfBl 358ff., Rudolph Arendt's kronik i KD 14/4 og Elsebet Kieler's smst. 26/4). Derimod lod 3 københavnske præster paven vide, at han var særdeles velkommen til at prædike i deres kirker (Anne Braad, Kaj Bollmann og Erik Bock KD 24/2).

Kun få ytrede sig til fordel for biskoppernes holdning. Poul Dam mener, at det er et problem, at folkekirkemedlemmer ikke aner, »hvad de har forpligtet sig på. Som altså ikke kender forskel, men blander det hele sammen i en lind og ufarlig »almenkristelig« grød. Dem er der en hel del af, også blandt menighedsrådsmedlemmer og præster« (KD 29/6). Det med at give paven mundkurv på, synes de fleste danskere med garanti, er noget pjat. Men jeg er økumenisk nok indstillet til at mene, at vi tror på den samme Gud som katolikkerne, skriver sp Claus Oldenburg. »Men det er ikke det samme menneske, vi tror på. Det er forskellen ... [Vi mener], at hvert menneske står direkte og alene over for sin Gud« (KD 10/2). Sp dr. theol. Øyvind Foss gør opmærksom på, at den nuværende pave »er ingen sand økumenisk pave, og har til den dag, bortset fra uforpligtende fraser om samarbejde, kun afvist evangeliske kirker som sande kirker« (KD 9/2). Pavens personlige, vennesele stil modsvares langt fra af hans lederstil. [Han] får sin vilje og [den] er stærk« skriver Bjørn Bredal (WA 2/6).

Udvalgte pressefolk fra de nordiske lande var i april inviteret til en uges »kursus« i Vatikanet som forberedelse til pavebesøget (jvf. artikler i KD 15., 20. og 27/4; WA 20/4).

»Paven kommer – er han velkommen«, spørger journalist Jørgen Engmark i KD (9/5). Det samme blev også diskuteret af historikeren Poul Hammerich og kirkehistorikeren professor dr. theol. Leif Grane i Højlands forsamlingshus på TV 2 (9/5). »Præsteskabets kolde skulder til paven vil blive modsvaret af folkets varme og hjertelige velkomst«, så kort formulerede menighedsrådsmedlem Verner Jokumsen sin opfattelse (MrBl 222, noget lignende menighedsrådsmedlem, overlæge Inge-Lise Bech MrBl 141f.).

På andendagen for besøget indbød paven til økumenisk møde i Moltkes Palæ. Af de indbudte sagde 268 ja, mens kun 22 sagde nej med forskellige begrundelser, oplyste biskop Hans Martensen. Samtidig siger Martensen, at det nej, der har smertet ham mest, er IM's (KD 27/5). Vort nej skyldes ikke paven som person, men hans embede, skri-

ver formanden for IMH, sp K. Lindhardt Jensen (IMT nr. 18, KD 29/4). Kirkeforståelsen skiller os stadig, skriver medlem af IMH, sp. Carl P. Behrens (KD 9/5). De højkirkelige er dybt skuffede over IM's nej, sagde formanden, sp Olav Fog, i sin beretning på landskonventet (Re-Formatio 57, KD 9/6). LM sendte også afbud. Det er vi nødt til, fordi vi tager paven alvorligt, sagde generalsekretær Leif Rasmussen (KD 30/5, MV nr. 11). I KS var der kun et lille mindretal på 3 i den 17 mand store bestyrelse, der ønskede at efterkomme pavens indbydelse (KD 12/5).

Men det nej, der kom mest diskussion om, var LafM's. Her ønskede 10 ud af 18 i bestyrelsen ikke at efterkomme indbydelsen (MrBl 167, KD 15/3). Et af bestyrelsesmedlemmerne, sp. Poul Henning Fromsejer tvivler på, at flertallet »nu også er i overensstemmelse med det danske folkekirke-folk« (KD 10/5). Et andet medlem, Elisabeth Ege Olsen, finder, at det »er både uhøfligt og ukristeligt ikke at tage imod en fremstrakt hånd fra den katolske kirke« (MrBl 167). Provst N. C. Lilleør finder det uhyrligt, at et mangeårigt medlem af bestyrelsen kan give udtryk for, at LafM skal »repræsentere både »høflighed og kristelighed« – på danske menighedsrådsmedlemmers vegne« (KD 9/5). Medlem af LafM's bestyrelse Poul Dam beklager, at det ved hjælp af »myterne og de mere eller mindre bevidste vrangbilleder [om pavebesøget] lykkedes at få valgt en meget anderledes bestyrelse« i LafM (KD 29/6).

Biskop Helge Skov ønskede heller ikke at deltage i det økumeniske møde (WA 12/5).

Ved mødet talte bl.a. DØF's formand, biskop Henrik Christiansen. Han understregede, at det er arbejdet med Bibelen i vort århundrede, der mere end noget andet har ført kirkerne tæt sammen i bekendelse og tjeneste (KD 8/6).

I januar havde sp Jens Christensen givet udtryk for sin undren over, at det – ifølge biskop Thorkild Græsholt (PrfBl 1988, 1086f.) – er »folkekirkens 10 biskopper, der samlet inviterer paven til en prædikenfri andagt med efterfølgende samvær i landemodesalen. Det betænkelige herved er ikke kun det ejendommelige, at evangeliet ikke må forkyndes ved den lejlighed, men også, at biskopperne her optræder som samlet korporation repræsenterende folkekirken i mødet med paven. Der opstår hermed et spørgsmål af rent kirkeretlig art, som endnu ingen – forunderligt nok – har peget på.« Han slutter sit indlæg med at stille spørgsmålet til biskopperne, med hvilken bemyndigelse de kan optræde som samlet korporation repræsenterende folkekirken ved dette møde? (KD 4/1).

Der kom ikke noget svar hverken fra biskopperne eller andre. Uden at henvise til Jens Christensen's spørgsmål kom professor dr. theol. Theodor Jørgensen dog med et svar eller en vurdering af sagen. Efter at have udtrykt sin glæde over, at alle folkekirkens biskopper mødte op i Roskilde i modsætning til, hvad der skete i Norge, skriver han: »Men denne vilje til samdrægtighed hos de danske biskopper er bemærkelsesværdig, fordi der med den er markeret noget med hensyn til folkekirkens selvforståelse, der vanskeligt lader sig tage tilbage, og det er godt. Pavens besøg i Roskilde nødte den danske folkekirke til at optræde som en sammenhængende kirkelig enhed, der er andet og mere end en samling stifter med en samling menigheder. Biskopperne optrådte rent faktisk som kollegium og på folkekirkens vegne. Det har man aldrig rigtigt villet være ved, men her blev det aldeles tydeligt. Argumenterne for og imod et møde med paven og om hvordan, – der så resulterede i arrangementet i Roskilde domkirke, kan da umuligt være blevet fremført af de enkelte biskopper ud fra private teologiske meninger. De må være fremført på embeds vegne ud fra den bedste overbevisning om, hvad der lader sig forene med folkekirkens forståelse af det evangelisk-lutherske. Så taler biskopperne altså på folkekirkens vegne« (Kronik i KD 17/6).

Da ingen af biskopperne reagerede på Theodor Jørgensen's vurdering går Jens Christensen ud fra, »at vore biskopper er enige med ham i den vurdering.« Det får ham til at spørge KM Torben Rechendorff, om KM Bodil Koch's svar på dette spørgsmål i folketinget i 1962 er forældet, og vil KM »formulere og bekræfte, hvad der nu i 1989 er kirkeretligt gældende for forståelsen af folkekirkens biskoppers myndighedsområde« (KD 3/8).

Med en henvisning til folketingets behandling af lovforslaget om det mellemkirkelige arbejde (L 131) skriver KM, at der ingen ændring er sket. I kirkeudvalgets betænkning står der ordret: »Der er fortsat ingen, der kan udtale sig på folkekirkens vegne.« Og han skriver, at kirkeudvalget i betænkningen lagde vægt på, at han som KM erklærede sig »helt enig i dette grundlæggende princip. Jeg står sammen med Bodil Koch i denne sag!« Men han kan »da godt se, at man længe kan diskutere, hvordan biskopperne nu »optrådte« ved mødet med paven i Roskilde. Selv har jeg den opfattelse, at de på ingen måde var at betragte »som samlet korporation repræsenterende folkekirken«. Derimod forelå der den situation, at landets 10 biskopper var enige om at håndtere pavebesøget på en bestemt måde« (KD 15/8).

Men aftensangen i Roskilde foregik som planlagt med TV-transmission til det ganske folk. Paven måtte finde sig i, at kirkens to kvindelige

præster, domprovst Karen Horsens og sp. Bodil Engers, var med i modtagelseskomitéen (BeT 7/6). Mødet i landemodesalen blev nok ikke så tandløst, som visse kritikere af biskoppernes arrangement havde troet. »Det viste sig at være en klog disposition at holde aftensang i Roskilde domkirke uden pavens verbale medvirken. Det gav en skarpere og dybere dialog bagefter. Paven udtrykte sig tydeligvis mere markant end i de øvrige nordiske lande« (BeT's leder 8/6).

Selv om biskop Ole Bertelsen begyndte sin tale med at titulere paven: Deres Hellighed, lagde han ikke fingrene imellem, men præciserede klart vort forhold til de katolske dogmer (jvf. Tage Albertsen's kronik i KD 28/6). Han refererede paven for at have sagt: »Fordi vi allerede gennem dåben har del i enhedens bånd i Kristus, kan vi aldrig være tilfredse med noget, som er mindre end det fulde fællesskab«. Disse ord forstår han som pavens krigserklæring »imod en kirketraditionalisme, der sætter sine egne doktriner om sig selv højere end den levende, opstandne, overraskende Herre Kristus selv ... Det er her, vore veje foreløbig skilles. Fordømmelsen af den evangeliske lære er ikke taget tilbage (jvf. bl.a. sp Lars Holm i Dkt 51), hvilket præcist og klart viser, at læreforskellene bliver taget alvorligt, og at de er afgørende, hvad de også er« (bragt som kronik i KD 7/6). Leif Grane: »Det var i hvert fald tydeligt under talen, at paven forstod tilstrækkeligt til ikke at nyde den. (Og det var) godt at høre, at Bertelsen ikke lod høfligheden diktere indholdet« (PrfBl 533ff.). De to taler viser, at mødet »blev en markant og betydningsfuld begivenhed.« »Der er et opgør mellem hele den lutherske verden og Vatikanet i de to taler«, skriver KD's leder (7/6). I pavens svartale fik hans »smil en karakter af svag snerren, så man et kort øjeblik skimtede de hjørnetænder, der viser hans fasthed i troen: Det var, da han meddelte [bisperne], at de i grunden kun besad dele af den sande lære, eftersom Det andet Vatikankoncil jo fastslår, at de andre kirkesamfund, og altså også lutheranerne, »*henter deres kraft fra den nådens og sandhedens fylde, der er betroet Den katolske Kirke*« – Underforstået: Paven sidder på sandheden, hele sandheden og intet andet end sandheden« (Lasse Ellegaard i WA 9/6). Pavens tale var den betydeligste af hans syv taler i Norden, »vurderer iagttagere« fordi han uddyber, hvad der – for ham at se – forener og skiller de to kirkesamfund (KD 9/6). Paven anså talen i Danmark for at være så vigtig, at han selv skrev den, kunne BeT oplyse (7/6). I en analyse af pavens tale konkluderer Grane: »Uforpligtende venlighed og [en] forsigtig, men dog umisforståelig hævde af pavedømmet var indholdet af [den]. Er der grund til at være skuffet over det? Nej, selvfølgelig ikke. Han sagde, hvad han måtte sige. Indrømmelsen be-

stod kun i, at han veg uden om de emner, der virkelig er vigtige« (PrfBl 533ff.).

Flere af biskopperne gav udtryk for en positiv bedømmelse af pavebesøget (KD 9/6, BeT 9/6). Vincent Lind angriber det »bedrevidende hylekor af pressefolk, kirkefolk og teologer, [der] fandt sig kaldet til at vise al uforgribelig foragt« for biskoppernes arrangement (KD 13/6, jvf. Steffen Kjeldgaard-Pedersen's kommentar hertil i en boganmeldelse: »Paven«, med bidrag af folk fra både katolsk og protestantisk hold – KD 17/6; jvf. højskoleforstander Harald Nielsen's protest mod denne kritik i en boganmeldelse – KD 24/6). Til denne sidste har Poul Dam den kommentar, at han finder det uhyggeligt talende for folks (mangelende) viden om kristendom, når en højskoleforstander kan bruge udtrykket »provinsiell luthersk kristendomsforståelse« som nedsættende (KD 29/6).

»Det er mit indtryk, at paven betragtede besøget i Danmark som helhed ganske overordentligt positivt« udtaler biskop Hans Martensen til KD (13/6). Men vurderinger fra pavens embedsmænd skal efter sigende gå ud på, at paven var skuffet over modtagelsen i Danmark, der virkede »særlig afdæmpet« (BeT 12/6 og 9/6; jvf. Grane i PrfBl 533 f. og Tage Albertsen's kronik i KD 26/6). »De økumeniske bestræbelser, hvis mange gode kræfter jeg ikke vil betvivle, har i selve sagen fået ringere vilkår efter dette besøg«, mener højskolelærer Jens Rosendal (kronik i KD 21/6).

Efter besøget skrev JyPo's leder (8/6): »Den kolde skulder var karakteristisk for dele af folkekirkens teologer, nysgerrigheden prægede den almindelige befolkning – dvs. folkekirkens medlemmer, mens begejstringen kendetegnede det lille katolske samfund«.

Der er blevet skrevet så meget om pavens fantastiske udstråling, skriver Tage Albertsen. Det ligger langt fra ham at benægte, at paven har en sådan udstråling, men der er »måske så blot noget i vejen med mit modtageapparat«, skriver han. »Alligevel tør jeg roligt påstå, at pavens udstråling næppe havde nået samme virkningsfulde strømstyrke, om ikke det ydre apparat havde hjulpet til og leveret de helt afgørende volt« (kronik i KD 26/6). »Hvordan gik det til, at man blev så benøvet over paven? Hvordan kan det være, at forholdsvis normalt begavede mennesker forveksler det image, som et dygtigt PR-arbejde har skabt, med paven som person? ... Er der virkelig så få, der har bemærket, at paven ikke sagde andet og mere af kristelig værdi, end hvad enhver dansk landsbypræst siger hver søndag?« skriver Poul Dam (KD 29/6).

Set i bakspejlet et halvt år efter har Morten Kvist uden tvivl helt ret,

da han sidst i juni skrev: »Det hele er snart så længe siden, at kommentarer, vurderinger, tilkendegivelser, fotografierne og alt det andet tilhører den glemsel, der så hurtigt indfinder sig overfor alt, hvad der har været i fjernsynet. Man må spørge, hvad der blev tilbage? Kom der noget ud af besøget, som kan formodes at have varig eller dybere betydning« (HskBl 371, jvf. universitetslektor Viggo Mortensen's kommentar hertil smst. 404ff.).

Den danske blæst fik pavens lille kalot ned i det våde, da han kysede den sjællandske jord. Det billede vil nok blive stående på manges nethinder, når alt andet er glemt.

Det økumeniske og mellemkirkelige arbejde i Danmark

I løbet af året nåede den mellemkirkelige debat en foreløbig afslutning, idet lovforslag L 131 (jvf. 1989, 252ff.) blev vedtaget af folketetinget i maj måned, og sidst på året blev de mellemkirkelige stiftsudvalg valgt, men forinden havde der været en meget intens debat om lovforslaget.

Folketinget havde en helt uddramatisk 1. behandling af lovforslaget (12/1). Næsten alle folketingets partier kunne gå ind for det. Socialdemokratiets ordfører ville have sikkerhed for, at forslaget ikke medførte nye udgifter for de betrængte kommuner. Både Venstres og De radikale Venstres ordførere gav udtryk for, at partierne havde fået mange bekymrede henvendelser om forslaget. Venstre vil lægge vægt på et grundigt udvalgsarbejde, og de Radikale mente, at man bør tage sig god tid til udvalgsarbejdet. Forslaget overgik til behandling i kirkeudvalget uden afstemning. Med denne holdning (læs manglende interesse) i folketetinget, var de fleste vel klar over, at KM ville få gennemført sit lovforslag (jvf. KD 13/1, debatten refereret i DKt 27ff., jvf. MV nr. 2).

Efter 1. behandlingen strømmede det ind med tilkendegivelser til kirkeudvalget fra forskellig side både for og imod forslaget. Kirkelige organisationer af næsten enhver afskygning gav udtryk for en holdning. LafM sendte ikke nogen deputation. Formanden mødte dog op, men kun som gårdejer Henning Rasmussen, fordi han gerne ville anbefale det forslag, som han selv har været fødselshjælper for (KD 27/1). Nogle mente, at det var besynderligt, at han kunne møde op uden LafM's kasket (sp H. K. Jørgensen i KD 20/3). KFUM & K's fællesbestyrelse mente, at skeptikerne viser ubegrundet angst (KD 24/1). De tre kirkelige børne- og ungdomsorganisationer: FDF/FPF, KFUM-spejderne og KFUK-spejderne gik alle ind for forslaget (jvf. KD 25/1 og FDF/FPF's tidligere formand Knud Munksgaard i KD 16/3, formanden for KFUM-

spejderne, Lars Kolind i KD 14/3, medlem af KFUK-spejdernes kristendoms-udvalg cand. pæd. Birthe Willumsen i KD 22/2). Både DMS og Santalmissionen bakkede forslaget op. (KD 27/1; 10/2). Lovforslaget er et absolut minimum af arbejdsgrundlag på det mellemkirkelige område, sagde DMS's formand, lektor Jens Kristian Krarup, på DMS's repræsentantskabsmøde (KD 18/1).

DMS's forhenværende generalsekretær, sp Knud Sørensen kritiserede voldsomt KM for ikke at have givet de kirkelige organisationer direkte plads i de mellemkirkelige stiftsudvalg, men kun henvist deres bestyrelsesmedlemmer og ansatte til at søge at blive valgt i de stifter, hvor de bor og altså er valgbare (KD 29/12-88). KM kunne melde hus forbi, idet han henviste til, at der i oplægget fra biskopperne og MKR ikke er forslag om at give de kirkelige organisationer en selvstændig repræsentation hverken i stiftsudvalgene eller MKR (KD 7/1).

De ovennævnte seks kirkelige organisationers Århus-afdelinger holdt et fællesmøde med 200 deltagere for at give udtryk for deres støtte til KM's forslag (KD 3/3; 17/3).

Endda Dansk Diakoniråd, der tæller 10 folkekirkelige organisationer, følte sig tilskyndet til at støtte forslaget. Udtalelsen er underskrevet af formanden, forstander, pastor Hans Jørgen Torkelund. (KD 30/3).

Voldsom modstand mod forslaget kom der fra en fløj i KS, anført af provst Finn Riber Jensen, der senere på året blev valgt til ny formand for KS (KD 9/10). Hans modkandidat var domprovst Holger Jepsen, der deltog i det kirkeministerielle udvalgsarbejde om MKR, hvor han gik ind for et mellemkirkeligt arbejde dog med en klar afvisning af, at det nye MKR skulle være medlem af DØF (jvf. 1988, 222f.). KD's leder kalder valget af Riber Jensen »beklageligt, fordi [det] cementerer en modstand mod det mellemkirkelige arbejde, der desværre kun tjener til at isolere folkekirken« (10/10).

På et møde i Herning sendte 68 præster og lægfolk en protest mod lovforslaget til kirkeudvalget (KD 11/1; DKt 20). Flere andre steder samledes folk fra grundtvigsk hold til protestmøder, der udmøntedes i underskrevne protester (Ryslinge 81 præster og lægfolk – KD 27/1, DKt 52f.; Rudkøbing 55 menighedsrådsmedlemmer – KD 31/1; Lise-lund [Slagelse] 319 præster og folkekirkemedlemmer – KD 3/3, DKt 68), men det var dog den jyske protest, der fik størst gennemslagskraft i pressen. Det skyldes uden tvivl to faktorer: 1) at provst Riber Jensen førte an, 2) at denne protest blev ledsaget af et bilag udarbejdet af pastor Jørgen Kristensen, hvori han konstaterede, at folkekirken er forblevet et statsligt kirkevæsen fra enevældens tid, og »da folkekirken

altså ikke er et kirkesamfund – ikke summen af dens medlemmer – lader den sig følgelig ikke repræsentere af nogen, hverken valgte eller ansatte.« Folkekirken er kun »et af samfundets »serviceorganer«« (gengivet i let redigeret skikkelse i DKt 36f.). »Jeg er enig i, at den danske folkekirke i sin samlede totalitet ikke er et kirkesamfund, men jeg er ikke enig i, at den derfor uden videre skal opfattes som et »serviceorgan« som skolevæsenet«, skriver universitetslektor Jørgen Stenbæk (PrfBl 923ff., jvf. til spørgsmålet i øvrigt hans meget grundige artikel).

Dr. theol. Johannes Aagaard hævder, at »Jørgen Kristensen's model er ca. 150 år forsinket, nej er dementeret gennem 150 år« (KD 4/2). Sp Bent Christensen mener, at Jørgen Kristensen's opfattelse er absurd. Folkekirken er mere end et væsen tømt for indhold. Som det vigtigste argument for, at folkekirken er et kirkesamfund, nævner han dåben. Ved den bliver man medlem af folkekirken. Hvad regner man egentlig dåben for med hans kirkesyn? spørger han (DKt 53f., KD 20/2, jvf. samme i DKt 100f.; således også pastor Paul Honoré – KD 18/1, Biskop Græsholt – KD 10/3 og KD's leder 21/2). Sp dr. theol. Anders Nørgaard skriver: »Jeg føler mig ikke voldsomt overbevist af [Kristensen's] argumentation, men er den rigtig, ja, så modsiger den alligevel sig selv! For dette »statslige kirkevæsen« havde nemlig et officielt organ, som i en lang årrække varetog de mellemkirkelige opgaver. Jeg tænker her på »Det kongelige danske Missionskollegium«, der blev oprettet af Kong Frederik IV i 1715 (KD 16/1, jvf. samme i DKt 75f.). En af de 68, sp Henning L. Thrane, skrev i en kronik (offentliggjort i flere dagblade 19/1, bl.a. BeT og JyPo), at vedtages forslaget på folketingets bord, vil det »betyde tvungen deltagelse i dogmatisk og politisk indsats worldwide, som store dele af den danske menighed opfatter som udvedkommende eller direkte forkert.« Hvis Thrane har ret, »ville jeg også synes, det var forfærdeligt. Men han har ikke ret«, skriver provst Erik Norman Svendsen. Tværtimod, det, han skriver, »ligner direkte vildledning« (BeT 29/1, jvf. pastor Inge Tranholm Mikkelsen smst.). Sp Peter Fischer-Møller mener, at de voldsomme ord, der bruges, er udtryk for »manglende proportionssans« (DKt 43f.). »Der er intet folkeligt ønske om denne struktur, men derimod nok [et ønske] om at være sammen med andre«, fastslår sp Lars Holm (DKt 19).

MKR's styrelses formand, Niels Jørgen Cappelørn, sagde som en kommentar til de 68's protest, at de gør sig unødige bekymringer, fordi det er helt klart, at MKR ikke får synodal karakter og får således ingen kompetence til at udtale sig hverken om kirkepolitiske eller dogmatiske spørgsmål (KD 12/1). »Det står der aldeles intet om. Der står

tværtimod, at »rådet fastsætter selv arten og omfanget af sin virksomhed!« Dets virksomhed er alene begrænset af penge«, replicerer Riber Jensen (KD 17/1). I lovforslagets *bemærkninger* siges det klart, at MKR ikke får synodal karakter, og Cappelørn er overbevist om, at Riber Jensen kender den betydning, bemærkninger til et lovforslag har. Og hvad enten man kan lide det eller ej, lovgives der meget gennem bemærkninger til et lovforslag. Afgørende i denne sammenhæng er det, at bemærkninger »er lige så bindende for et ministerium i dets administration af en lov som loven selv« (KD 19/1). For Riber Jensen er problemet stadigvæk, at »der er en indbyrdes modsætning mellem *lovtekst* [sådan skriver han virkelig, men han må mene: Udkast til bekendtgørelse om folkekirkens deltagelse i mellemkirkeligt arbejde; for i § 5, stk 1 står der: Rådet fastsætter selv ... arten og omfanget af sin virksomhed ...] og *bemærkninger*, og derfor er der i praksis ingen styr på, hvad rådet kan bruges til« (KD 24/1). Cappelørn vil ikke anerkende, at der skulle være en modsigelse mellem bemærkningerne og udkastet til bekendtgørelse. For den omtalte bestemmelse skal nemlig ses i sammenhæng med de kirkepolitiske rammer, der indeholdes i bemærkningerne (KD 3/2).

For at begrænse den frygt, som mange nærer for at blive taget til indtægt for meninger, der er dem imod, anbefaler Dr. techn. Karl Lerstrup, at de ovennævnte bemærkninger kommer ind i selve lovteksten (KD 31/1).

Redaktøren af LM's organ MV, Birger Reuss Schmidt er betænkelig ved oprettelsen af det officielle MKR. »I *praksis* vil man jo her komme til at udtale sig på hele folkekirkens vegne, ofte i ømtålelige spørgsmål« (MV nr. 2). Lignende betænkeligheder har stud. theol. Henrik Brandt-Pedersen, der mener, »at mange af de personer, der står bag det mellemkirkelige og det økumeniske arbejde her i landet, ser dette arbejde, som det sted hvor kirken kan tage stilling til såvel politiske som teologiske sager«. »Og hvad får de mere moderate til at tro, at disse folk ikke vil bruge en, måske harmløs lov, som en murbrækker for langt mere omfattende ændringer?« (DKt 21ff.). »Hvis dette virkelig bliver til lov, har vi brudt med 450 års luthersk kirkeforståelse og gjort folkekirken fremmed for sig selv«, skriver sp Søren Krarup (Tideherv 41f.).

Formanden for KC, sp Sv. Aa. Kristoffersen tager afstand fra påstanden om, at »ingen som bekendt kan udtale sig på folkekirkens vegne«. »Hvem har vedtaget dette? Det synes at være blevet til et bekendelsesdogme i folkekirken, men det er kun en fraktion i folkekirken, der mener det på andres vegne. Det har de ingen adkomst til, hvis

de tænker sig om« (KC's blad s. 20, jvf. KD 8/2). Johs. Aagaard advarrer meget imod, at man ved at vedtage dette lovforslag så at sige autoriserer det dogme, at ingen kan udtale sig på folkekirkenes vegne. Vedtager man dette, betyder det jo, at vi må have en eller anden instans i folkekirken, der har udtalt sig på folkekirkenes vegne i retning af, at ingen kan repræsentere [den], og at ingen kan tegne folkekirken«, mener Aagaard (KD 27/1).

Formanden for KS, domprovst Povl Kiilerich, appellerer til »arvefjenden« (WA 3/2) IM om, at »være fælles om at protestere mod denne politisering og det konfessionsblanderi, som dette forslag lægger op til« (KD 25/1). Det forstår professor dr. theol. Theodor Jørgensen ikke et muk af. »For hvis der var noget, som Grundtvig ikke var, var det konfessionalist.« Derimod kan de kredse i IM, som Kiilerich appellerer til, tænkes at have konfessionalistiske tendenser (kronik i KD 7/2, jvf. sp P. H. Bartholin-Jørgensen's replik: kronik i KD 9/3). IM bør sige nej til dette forsøg på omklamring, så det forstås af domprovsten i Ribe, skriver næstformanden for MKR, rektor Asger Sørensen (KD 28/1). IM's formand sp K. Lindhardt Jensen svarer, at IM hverken har eller vil tage stilling til dette foreslag som *organisation*. Men vi missionsfolk er »langt mere interesserede i, hvad der skal fyldes i de nye rammer for mellemkirkeligt arbejde end i selve rammerne« (KD 3/2).

Biskopperne Olav C. Lindegaard, Herluf Eriksen og Johannes Johansen kastede også grus i lovmaskineriet ved i en henvendelse til kirkeudvalget at slå fast, at folkekirkenes samarbejde med andre kirkesamfund her i landet ikke bør formaliseres, men kan som nu ske ud fra lokalt behov. Endelig foreslår de, at menighedsrådenes tilskud til stiftsudvalgenes arbejde skal gives af rådighedsbeløbet (KD 26/1). Pastor Johannes Langhoff fandt det især skuffende, at Lindegaard var medforslagsstiller, for han var med i seks-mandsudvalget (jvf. 1986, 264), og vi var alle enige om, at folkekirken gennem MKR måtte være medlem af DØF (KD 7/2). Universitetslektor dr. theol. Erik Kyndal beklager dybt, at Lindegaard er med i denne henvendelse. For Lindegaard tager fejl, når han mener, at man kan sondre mellem det mellemkirkelige og det økumeniske (jvf. Lindegaard i KD 23/6-88 og Kyndal i KD 6/7-88, jvf. 1989, 255). Det er en umulig ideologisk sondring, fastslår Kyndal (KD 7/2, jvf. 15/2). For Biskop Græsholt er det mellemkirkelige lig det økumeniske (KD 17/2). Sp C. C. Jessen skriver et åbent brev til sin biskop, Johannes Johansen og de to andre biskopper: »Det er en ynkelig skrivelse fra mænd, der løber fra en aftale. Det er ikke respektabelt først at forhandle sig frem til en kompromis ... og så i sidste

omgang alligevel svigte dette forhandlingsresultat« (KD 8/2). Theodor Jørgensen mener, at biskoppernes skrivelse er udtryk for kirkelig berøringsangst (kronik i KD 7/2).

Lindegaard gør opmærksom på, at det nævnte forhandlingsresultat ikke var udtryk for, »at biskopperne kunne anbefale forhandlingsudvalgets forslag. Meningerne var delte, og man lagde derfor sagen i ministerens hånd«. Resultatet blev som bekendt betænkning nr. 1119. »På grundlag af den debat, betænkningen rejste, og de høringssvar, jeg modtog fra stiftets præster og menighedsråd, fandt jeg anledning til at korrigere mine tidligere synspunkter« (KD 10/2).

Midt i alt hurlumhejet, nemlig den 21. marts, holdt DØF 50 års jubilæum (jvf. en kronik af DØF's generalsekretær, cand. theol. Peter Lodberg i KD 17/3; tillæg til KD jan.: Kirkelig Fører og Provst N. C. Lilleør i KD 12/1). I den anledning udgav DØF en stor bog: »På enhedens vej«, med undertitlen: »Bidrag til den økumeniske bevægelses historie i Danmark i det 20. århundrede«. Adskillige havde bidraget til belysning af emnet. I en anmeldelse af den, beklager professor dr. theol. Mogens Müller, at man ikke har »vovet at give plads til en kritisk røst i dette bind, selv om Thorkild Græsholt gør sit i denne retning (kronik i KD 21/3).

Kirkeudvalgets arbejde fortsatte vinteren igennem, og man ville udsende en betænkning sidst i maj, sagde formanden, Povl Brøndsted (KD 4/2). I marts måned fremkom provst Riber Jensen med en kraftig kritik af kirkeministerens rolle i udvalgsarbejdet (JyPo 20/3). Midt i april ville udvalgets formand ikke oplyse, hvilke ændringer af forslaget, der kunne komme på tale (KD 13/4). Da betænkningen var blevet skrevet, viste det sig, at et udvalgsflertal gik ind for forslaget uændret (KD 20/4). Men det blev understreget, at det bliver frivilligt for menighedsrådene, hvorvidt de vil yde bidrag til stiftsudvalgene (KD 22/4). På trods af, at der var kommet 78 personlige og skriftlige henvendelser til kirkeudvalget, blev der ikke ændret så meget som et komma i KM's forslag, viste det sig, da det blev vedtaget uden debat ved 3. behandlingen i folketinget (KD 10/5).

På LafM's årsmøde sagde formanden, Henning Rasmussen, at han håbede, »at alle parter – modstanderne, tilhængerne og dem midt imellem, vil lade sig vælge ind i de mellemkirkelige stiftsudvalg (KD 7/6).

Sidst på sommeren besluttede det 35 år gamle MKR at opløse sig selv, med virkning fra den dag det nye MKR konstituerer sig (KD 3/8, 1/9).

Studielektor Verner Bruhn opfordrede de grundtvigske til at få »arbejdshandskerne på«. Vi må præge arbejdet fra starten, dels fordi

stiftsudvalgene vælger det centrale råd, dels fordi både stiftsudvalg og det centrale råd selv skal fastsætte omfanget af arbejdet (DKt 247; KD 22/8). Sp Niels Henrik Arendt var enig med ham (DKt 303f.), mens andre var af modsat opfattelse (jvf. DKt 268). Der blev opstillet mange lister i de enkelte stifter. Præster og lægfolk fra alle lejre blev opstillet (jvf. KD 23/8; 4/11). Topscorer blev Roskilde og Helsingør med hver otte lister (KD 4/11), mens Ribe fik syv (KD 27/9). I Haderslev kom der kun én liste, dermed var valget dér afgjort på forhånd (KD 4/11). Overraskende var det, at de grundtvigske modstandere gik ind i kandidatopstillingen med fynd og klem. De to største overraskelser i kandidatopstillingen var provst Finn Riber Jensen's og fhv. minister Britta Schall Holberg's kandidatur (jvf. KD 23/9; 4/11).

Hvem, der vandt valget, er ikke så let at afgøre, men at de grundtvigske fik et godt valg på landsbasis, er vist hævet over enhver tvivl. I Ribe stift kom Riber Jensen ind, og han blev valgt til formand for stiftsudvalget, ligeledes kom Verner Bruhn ind og blev valgt som stiftets repræsentant til MKR. I Haderslev blev sp Hans Peter Jakobsen både formand og medlem af MKR. I Viborg blev domprovst Karsten Nissen valgt til medlem af MKR, mens biskop Geil blev formand for stiftsudvalget. I Aalborg stod de økumeniske som ventet stærkt, idet seminariелеktor Edith Aller blev valgt til formand for stiftsudvalget, mens styrelsesmedlem i det gamle MKR sp C. C. Jessen kom i det nye MKR. I Århus blev biskop Eriksen formand for stiftsudvalget, mens sp Agnethe Brinch fik sæde i MKR. På Fyn fik Britta Schall Holberg begge poster. I Roskilde blev sp Paul Kofoed Christiansen formand for stiftsudvalget, mens inspektøren på Liselund, Anna Holm, tager sig af MKR-arbejdet. I København blev sp Anders Gadegaard enstemmigt valgt som formand for stiftsudvalget, mens formanden for det gamle MKR's styrelse generalsekretær Niels Jørgen Cappelørn fik plads i MKR med kun fire stemmer, de resterende tre gik til Gadegaard. I Helsingør blev generalsekretær Birthe Willumsen formand, mens DMS's tidligere generalsekretær Knud Sørensen fik plads i MKR. På Lolland-Falster valgtes LafM's tidligere formand, Henning Rasmussen til MKR (KD 23/11; 16/12).

Selv om en del af de valgte er gengangere fra det gamle MKR, er der alligevel så mange nye, at de uden tvivl vil præge arbejdet både i stifterne og i MKR» Hvorvidt det er rigtigt, som KD skriver (23/11), at skeptikerne over for folkekirkens forbindelse med andre kirkesamfund kun vandt i få stifter, kan kun tiden vise.

KM sørgede for balance ved at vælge biskopperne Ole Bertelsen og Olav C. Lindegaard til MKR.

Da MKR holdt sit første møde, blev Britta Schall Holberg valgt til formand. Dette valg kan godt tyde på, at modstanderne mod loven fik mere vind i sejlene, end nogle brød sig om. Cappelørn blev næstformand, og kassererposten gik til Henning Rasmussen. Det nye råd tog sig god tid til arbejdet, idet dets næste møde, hvor arbejdet for alvor skal begynde, først holdes i marts (KD 24/1-90).

Det skal blive spændende at se, hvad året 1990 vil bringe på det mellemkirkelige og økumeniske område.

Samarbejde mellem menighedsråd

Samtidig med, at KM Torben Rechendorff fremsatte lovforslaget om MKR, fremsatte han også et forslag om samarbejde mellem menighedsråd – L 130. Begge lovforslag kom til 1. behandling samme dag. I det hele taget fik de to lovforslag næsten samme forløb. Der indkom også mange protester til KM og til folketingets kirkeudvalg mod dette lovforslag. Ingen kredse i folkekirken havde fremsat noget direkte ønske om denne lov, og ingen instans havde haft lovforslaget til høring, inden det blev fremsat, hvad adskillige kritiserede KM for (således Hans F. Beck i Tidehverv 125f.; sp H. P. Jakobsen KD 24/2 og 9/3).

Lovteknisk er det et forslag til ændring af menighedsrådsloven. Indholdsmæssigt består det af 2 små paragraffer: »To eller flere menighedsråd kan indgå aftale om samarbejde med henblik på løsning af folkekirkelige anliggender.« De nærmere samarbejdsbestemmelser skal nedfældes i en vedtægt, som KM skal godkende. I nødvendigt omfang kan bestemmelser i flere andre kirkelige love fraviges. Når vedtægten er godkendt, skal den bekendtgøres i Lovtidende. Aftaler kan ophæves, når alle parter er enige derom. Kan enighed ikke opnås, kan afbrydelse kun ske med KM's tilladelse. De samme rettigheder som samarbejdende sogne med fravigelser af de nødvendige kirkelige love kan KM give sogne med over 8000 beboere. For at undgå, at initiativer forsinkes unødvendigt, kan KM bruge op til 1 pct. af fællesfondens midler til at støtte et projekt i et år ad gangen.

I bemærkningerne skriver KM: »Der er fra mange sider igennem årene givet udtryk for ønsker om nye arbejdsformer i folkekirken.« Der har været utilfredshed med manglende reel kompetence til menighedsrådene. Men på grund af sognenes lidenhed og manglende administrative kapacitet er det nødvendigt, at provstiudvalget koordinerer budgetsarbejdet. Det betyder en vis stivhed i arbejdsgangen, og de enkelte sogne har kun ringe mulighed for »at realisere moderniseringer

og administrative forbedringer, F.eks. kan det i visse tilfælde være vanskeligt at gennemføre en sagligt tilfredsstillende forvaltning af personaleforbruget, af større byggesager og af lokaleforbruget (sognegårde).« Og gennem større enheder kan der blive kapacitet til løsning af hidtil uløste opgaver. De samme muligheder skal store enkeltsogne også have, mener KM. Han nævner endvidere, at lovforslaget må ses på baggrund af, at det i 1986 fremsatte lovforslag om frisogne ikke blev til noget (jvf. 1987, 265). For Henning Rasmussen er der stor forskel på forslaget om frisogne og dette forslag, siger han i sin formandsberetning på LafM's årsmøde (MrBl 297, jvf. hans debatoplæg til årsmødet i MrBl 199f.). Som eksempel på samarbejdspunkter nævner KM bl.a. målrettede sognemedhjælperforsøg (lovforslaget med bemærkninger er gengivet i MrBl 119f.).

Det, som KM foreslår, »er en folkekirkelig nyskabelse af rang«, fastslår provst Helge Quist Frandsen næstformand i LafM. Han mener, at forslaget må betegnes som ganske overflødigt, fordi der allerede er udmærkede og meget anvendte samarbejdsmuligheder mellem to eller flere menighedsråd. Det, som KM foreslår, er en ny folkekirke ad bagdøren (DKt 4, jvf. KD 7/1). »Lovforslaget lader sig ikke begrunde ud fra ønsket om ændrede arbejdsformer i kirken, men kun ud fra ønsket om ændret grundstruktur for kirken. Dette er to vidt forskellige ting«, fastslår provst Kurt Johansson. En realisering af lovforslaget vil betyde en underminering af sognestrukturen, mener han (KD 14/1, således også Hans F. Beck i Tidehverv 125f.). Ved 1. behandlingen afviste den konservative ordfører, Merete Aarup, at der skulle være tale om at liste en ny folkekirkelig struktur ind ad bagdøren. SF-eren Inger Harms mente, at forslaget lægger op til en bureaukratisering, da det er KM, der skal godkende vedtægten (KD 13/1). Således også biskopperne Herluf Eriksen, Olav C. Lindegaard, Helge Skov og Johannes Johansen. I øvrigt mener de, at såfremt den egentlige begrundelse for forslaget er at indføre sognemedhjælpere, må det kunne ske ved en forhøjelse af menighedsrådenes rådighedsbeløb (KD 26/1). I Prf's formands beretning til repræsentantmødet skriver sp Kjeld Holm: »Vi finder det også betænkeligt, at sognemedhjælperordningen sluses ind ad bagdøren. Vi skal ikke tage stilling til, om vi skal have sognemedhjælpere, men vi finder det rimeligt, at en sådan ordning fremsættes i et særligt lovforslag, som vi kan tage stilling til efter personlig overbevisning og teologi« (PrfBl 315). Sp Laurids Korsgaard gør opmærksom på, at initiativer skal komme fra sognene og ikke fra KM, derfor bliver der ikke påtvunget nogen noget (KD 9/1, jvf. samme 26/1).

I en polemik med sp Hans Peter Jakobsen skriver KM, »at lovforslaget er et *tilbud* til menighedsrådene (KD 1/3 = DKt 108f., Hans Peter Jakobsen KD 24/2 = DKt 76f., jvf. samme i KD 9/3).

KC's landsstyrelse ønsker forslaget sendt til høring, men er bange for den centralisme, der ligger i forslaget, fordi det er KM, som suverænt skal godkende eller afvise samarbejdsvedtægter og dermed de initiativer, der tages (KD 8/2). Men da loven var blevet vedtaget gav formanden, sp Sv. Aa. Kristoffersen, udtryk for, at loven indeholder muligheder for nytænkning, og han understregede, at den skal bruges med fornuft (KD 9/10). Sp Jørgen Glenthøj er meget betænkelig ved forslaget, fordi det »gør [KM] til den afgørende instans ved forvaltningen af tilladelser.« Det gør ham især utryk, at den nuværende KM klart har demonstreret, »at den kirkelige frihedslinje i dansk kirkepolitik er ved at være til ende«, og at den nuværende »bisperinstitution i tiltagende grad er ude af kirkelig kontrol« (KD 2/2).

KM Torben Rechendorff afviser, at han med forslaget har skjulte intentioner om at ændre folkekirkens grundstruktur, hvis han havde ønsket det, havde han fremsat et lovforslag om det i folketinget, skriver han. Endvidere mener han ikke, at loven er overflødig. Hvis det – imod hans forventning – skulle vise sig, at intet »menighedsråd stiller forslag om samarbejdsaftaler eller forsøgsordninger, får loven ikke noget anvendelsesområde. Men der vil så være indvundet den erfaring, at menighedsrådene er tilfredse med den kompetence, de har efter nugældende lov.« I øvrigt mener han, at »der er brug for at få afprøvet sognemedhjælperordninger via denne lovgivning« (KD 26/1, MrBl 114f., jvf. KM's tale LafM's årsmøde i MrBl 290, KD 7/6). På LafM's årsmøde gav flere udtryk for, at loven er et skalkeskjul for rationalisering, og de frygter landsogdenes skæbne (BeT 8/6). Forslaget blev vedtaget uændret ved 3. behandlingen i folketinget. Men under udvalgsarbejdet i kirkeudvalget blev det understreget af såvel KM som udvalgsflertallet, at der ikke kan godkendes samarbejdsaftaler eller initiativer, som er i strid med den kirkelige lovgivnings grundlæggende forudsætninger (KD 10/5).

Menighedsrådene

LafM's årsmøde var i år omgivet af større interesse end sædvanligt, dels naturligt nok fordi der skulle vælges en ny bestyrelse efter menighedsrådsvalget i fjor, og 9 af den 20 mand store bestyrelse – deriblandt formanden, Henning Rasmussen – genopstillede ikke (KD 15/3), dels fordi der i forårets løb opstod en del debat om LafM's rolle i dansk

kirkeliv. Denne debat kom rigtigt i gang i forbindelse med bestyrelsesflertallets afslag om at sende en repræsentant til det økumeniske møde med paven i Moltkes Palæ med begrundelsen, »at landsforeningen ikke er noget i sig selv«, oplyser formanden (KD 15/3, jvf. medlem af bestyrelsen sp Poul Henning Fromsejer i KD 10/5, jvf. ovenfor s. 187). Ligeledes undlod bestyrelsen at sende en deputation til folketingets kirkeudvalg i anledning af behandlingen af L 130 og L 131. Men Henning Rasmussen mødte op – ikke som formand for LafM, men som folkekirkemedlem i Stokkemærke, fordi han gerne ville følge det forslag til dørs, som han selv som udvalgsmedlem havde været med til at forberede (KD 27/1). Dette manglende initiativ fra LafM's side kritiserer sp H. K. Jørgensen, idet han klart siger, at han ikke er enig med Henning Rasmussen i »at landsforeningen ikke er noget i sig selv« (KD 20/3); således også et bestyrelsesmedlem, Elisabeth Ege Olsen (KD 20/4 = MrBl 222).

På årsmødet var der »oprør i luften over en mager beretning«, der blev betegnet som tør og indholdsløs. Debatten drejede sig om, hvorvidt LafM kun skal være et serviceorgan med forlag og konsulenttjeneste eller en organisation, der skal blande sig i den kirkelige debat. Derimod fik formanden megen ros for sit debatoplæg om menighedslivet, hvor han tog det 1000 år gamle sognebegreb op til vurdering og pegede på den kirkelige nød i bysamfundene. Han nævner den nye lov om samarbejde mellem menighedsråd som en af de mulige veje frem (beretningen og oplægget er gengivet i MrBl 197ff., jvf. KD 13/5 og 8/6; formandens kommentarer til den aktuelle folkekirkelige situation og referat af debatten på årsmødet er gengivet i MrBl 294ff.).

Valget af den nye bestyrelse var en stor overraskelse. Den grundtvigske fløj blev reduceret til kun 5. De missionske besatte både formands- og næstformandsposten og de fleste pladser i forretningsudvalget, idet de grundtvigske kun fik den tidligere næstformand, provst Helge Quist Frandsen, ind. Formand blev generalsekretæren i Dansk Missionsråd, Flemming Kramp, og til næstformand valgtes sp Poul Henning Fromsejer. Valgresultatet blev betegnet som et kirkepolitisk magtskifte (således KD's leder 10/6) i LafM til fordel for en slagkraftig forening, der skal gøre sig gældende både politisk og kirkepolitisk (KD 9/6). På KS's årsmøde sagde formanden, domprovst Povl Kiilerich, at LafM fik en formand og næstformand fra IM »og en gruppe aktivister, som repræsenterer en lille, men højt talende del af folkekirken« (DKt 316, jvf. KD 7/10). Det nye flertal vil ikke magt, men indflydelse, sagde den nye formand. Han understregede, at LafM er en forening og ikke en synode. »Der skal altså ikke udstedes manifeste og udtalelser om,

hvad kirken bør og skal være. Ikke træffes beslutninger og forhandles til højre og venstre. Der skal ikke drives kirkepolitik!« Han lægger vægt på, at der er en del ting, som menighedsrådene skal, og så er der mange ting de kan, noget som bl.a. angår menighedernes liv og vækst (KD 10/6, jvf. sp Lars Holm i DKt 195). Flemming Kramp ser gerne, at LafM »bliver brugt som en platform, hvor vi i fællesskab kan drøfte alt muligt, der har med kirkens liv og vækst at gøre (DKt 269f.).

Sp Erik Balslev Clausen mener, at udviklingen omkring LafM's bestyrelse gør det nødvendigt at opfordre til besindelse på LafM's opbygning. Han mener, at flere indlæg på årsmødet tyder på, at de små sogne føler deres eksistens truet. Derfor er det ikke ligegyldigt, hvilket kirkesyn der vil lægge bag eventuelle tilkendegivelser fra LafM, om det er et sognekirkeligt eller foreningskirkeligt syn. (DKt 196ff., jvf. KD 27/6).

Kirkebyggeri

KM og biskop Georg S. Geil udtalte sig kritisk om det tiltagende prestigebyggeri af kirker, som nærmer sig det uanstændige. Det fik den nye formand for LafM til at sige, at der burde udstikkes nogle fælles regler for, hvor meget en ny kirke må koste. Han mener, at prisen bør ses i relation til sognets størrelse og den aktuelle kirkegang (KD 13/11). At have det som målestok for kirkens størrelse er »dog vist at sætte målet for lavt«, mener KD's leder (14/11).

Men Geil var i den situation, at han så at sige havde fingeren på pulsen, idet der i årets løb endnu ikke var kommet en løsning på problemet med vandrekirken i Voldhøj sogn i Struer (jvf. 1989, 277f.). Som et første skridt mod nedlæggelsen af sognet, nægtede det socialdemokratiske menighedsrådsflertal at opslå kirketjener- og organiststillingen, mens selve sagen om sognenedlæggelse blev udskudt til et senere møde (Dagbladet 11/1; KD 12/1). På et møde med biskop Geil og stiftamtmanden gav menighedsrådet dog tilsagn om at lade stillingerne besætte ved konstitution (KD 8/3). Selv om menighedsrådsflertallet fastholdt deres ønske om at nedlægge vandrekirken, gjorde Viborg stiftsøvrighed det klart, at det er uden for et menighedsråds mandat at nedlægge en kirke (KD 23/2; 25/2). Lidt senere forlød det, at man nu kun ventede på KM's accept til at nedlægge kirken og føre Voldhøj sogn tilbage til Struer sogn (KD 5/4). Kirkefondet gav udtryk for, at det absolut ikke er til sinds at afkorte lejemålet for vandrekirken (KD 27/4).

Unigheden mellem det socialdemokratiske flertal og mindretallet fortsatte (jvf. bl.a. Dagbladet 10/5). Sidst på sommeren var KM til

møde med menighedsrådet, hvor han slog fast, at vandrekirken bliver liggende, indtil lejemålet udløber, og han bebudede, at han ville komme med et forslag til løsning af spørgsmålet (KD 28/7; 22/8; 24/4). Da hans udspil kom, viste det sig, at det både indeholdt et forslag om at bygge menighedslokaler ved Struer kirke og et reduceret kirkebyggeri i Voldhøj. De henlagte penge til kirkebyggeriet skulle så deles mellem de to sogne. Menighedsrådenes formænds reaktioner var, at forslaget er ubrugeligt. De holder stadig fast på det, som de gik til valg på, nemlig at få nedlagt Voldhøj sogn (KD 23/12). Flertallet af menighedsrådet i Voldhøj var af samme opfattelse (KD 3/2-90).

Folkekirken

»Så skete det endelig! Det, som pessimister har spået i årevis, og som pressen, ligeledes i årevis, med længsel har ventet på at kunne forkyn- de, gik omsider i opfyldelse: For første gang er [der] under 90 pct. medlemmer af folkekirken. Vi er helt nede på 89,7 pct.« Således be- gynder sp Jens Kvist en artikel: »Folkekirkens rutchetur« (DKt 281f.).

I det hele taget var dagspressen i årets løb meget optaget af den manglende tilslutning til folkekirken, JyPo lagde ud med næsten en helsides artikel med overskriften: »Danskerne bruger ikke folkekir- ken« (22/1). KD konstaterer, at de unge ikke betaler kirkeskat (28/1). »Præsterne får skyld for de tomme kirker« var en overskrift i BeT (14/2). Universitetslektor Hans Raun Iversen mener ikke, at det står helt galt til med pressens interesse for kirken, når man bliver vækket tidligt om morgenen af en telefonopringning fra Radioavisen for at give en kom- mentar til den gamle travet om de kun to pct. af danskerne, der går i kirke hver søndag (kronik i BeT 1/3). Sidst på foråret svømmede JyPo næsten over af interesse for folkekirken, idet den brugte 3 sider på emnet. På første side stillede bladet spørgsmålet: »Hvem ringer klok- kerne for?« og konstaterede: »ikke for ret mange«. Hvert af de fire gange det typiske folkekirkemedlem har brug for kirken, koster det ham ca. 17.500 kr. På næste side konstateredes det, at »kirkens økono- mi [er] i topform«, og at flertallet af vielser stadig foregår i kirken. På sidste side fortalte man om en fyldt kirke hver søndag syd for Køben- havn, hvor »menigheden vækkes med guitarpil« (7/5).

I 1988 kom medlemstallet for første gang under 90 pct. Med et fald i medlemsskaren i årets løb på 22.000 betyder det, at flere årtiers fald endnu ikke er bremsset. »Folkekirken har mindre tag i befolkningen« var forsideoverskriften i KD. Det er en følge af forkyndelseskrise og stivnede arbejdsmetoder, sagde KM (KD 28/8). Kirken bruger for

mange kræfter på de vante kirkegængere, mener han (JyPo 30/8). »Den er gal med strukturen i folkekirken – og biskopper og præster forsøger at satse mange kræfter på rytmisk musik, rock og sang for de unge, mener seminarirektor Knud Munksgaard (JyPo 30/8, jvf. sp Søren Krarup i JyPo 9/9). »Folkekirken tabte en generation efter ungdomsoprøret i 1968 og årene efter«, konstaterer KD's leder (29/8, jvf. provst N. C. Lilleør i KD 16/9). »Disse omstændigheder kan ikke lægges folkekirken til last, men derimod de politikere, som ikke vil indse sammenhængen mellem kristendomsundervisning og kirkeliv samt folkeligt og politisk virke ... Men skal udviklingen vendes, vil det kræve en kraftig indsats i modsætning til den ydre tilfredshed, som mange præster giver udtryk for« (JyPo's leder 31/8). »Folkekirken bliver hjemsted for meget udvandet vrøvl, som får medlemmer i yderkanten til at forsvinde langsomt«, mener sp Niels-Jørgen Kobbensmed-Nielsen. Det er grunden til folkekirkens krise (i »Året som svandt«, IM's nye årbog, jvf. KD 16/6).

Men ikke alle så pessimistisk på situationen. »Den danske folkekirke står stadigvæk stærkt i det danske folk: Kirken er der, og skal stadig være der«, siger provst Erik Sørensen i et interview (KD 27/5). »Jeg tror og håber, at kirken står stærkere i befolkningen, end medierne og visse kirkelige grædekoner ynder at påstå. Lad det være sagt ganske tydeligt: Folkekirken eksisterer ikke en dag længere, end befolkningsflertallet ønsker den«, skriver biskop Herluf Eriksen (Århus Stiftsbog 1989, s. 124; jvf. KD 19/12). Domprovst Poul Erik Andersen gør opmærksom på, at to pct. i kirken hver søndag »immervæk er ca. 100.000.« og det er ikke de samme mennesker hver søndag, hvilket betyder, at der er ca. 500.000 aktive brugere af kirken. Han har heller aldrig fattet, at den 1/2 million, der møder op til julegudstjenesterne ikke skal regnes med. Han fastholder, at mennesker, der samles ved bryllupper og begravelser, også er seriøse brugere af kirken. I 1987 var der henholdsvis ca. 16.000 og 51.000 kirkelige vielser og begravelser (bisættelser). Ca. 100.000 børn og forældre kommer hvert år i forbindelse med folkekirken gennem konfirmandundervisningen, og de senere år har der været en stigende interesse for dåb i forbindelse med konfirmation (JyPo 8/6). Dog mener han ikke, at alt i folkekirken er, som det kunne være. Der sker i disse år »en strukturelmæssig skævvridning af [den]. Den skævvridning viser sig ved, at folkekirkens serviceprægede og administrative del er i stadig udvikling, mens dens forkyn-delsesmæssige element svækkes ... Men hvis kirken skal blive ved med at være folkets kirke, er det nødvendigt, at den først og fremmest varetager den opgave, den er sat til: evangeliets forkyndelse. Det er

dens eksistensberettigelse« (JyPo 23/10). Højskoleforstander Poul Engberg mener, at det er folkekirkens folkelighed, det er galt med. For dens folkelighed er »ikke blot et kvantitativt spørgsmål. Der må også – og især – gælde en *kvalitativ* målestok« (JyPo 8/9).

Alterbogsforslaget

De sidste års ret intense debat om gudstjenesteliturgien stilnede noget af. Man ville vel gemme krudtet til biskopperne fremkom med deres gennemreviderede udgave af det lilla forslag.

Provst Hans Thysen skrev en kronik i KD (22/2) med overskriften: »Er gudstjenesten god nok?« Svaret afhænger i høj grad af, hvem der bliver spurgt, skriver han. Præsternes positive indstilling til gudstjenesten er givet på forhånd, mener han. »Derfor kommer jeg så til den påstand, at det ikke er kirkens præster, der skal spørges, om gudstjenesten er god nok, men lægfolket« (jvf. hans lille pjece: »En ny gudstjeneste«, Herning 1989 og sp Erling Glad's anmeldelse af samme i KD 13/7). Sp Chr. Dickmeiss mener, at liturgikommissionens forslag lider af den katastrofale mangel, at lægfolket ikke bliver inddraget i liturgien (KD 23/6).

Sp Alfred Bisgaard Christiansen mener, at Thysen stiller spørgsmålet forkert. I stedet for at spørge om gudstjenesten er god nok, skal man spørge, »om vor gudstjeneste er en sand og ret måde at tilbede og dyrke Gud på.« Han mener, at det er noget vrøvl at påstå, at teologer skulle være diskvalificeret på forhånd til at svare på spørgsmålet. Har Thysen ret i det, må konsekvensen vel være, at vi afskaffer den teologiske uddannelse, skriver han (kronik i KD 2/5).

Sp Jakob Wolf stiller spørgsmålet: »Er gudstjenesten kedelig?« Målt på den herskende atmosfære er gudstjenesten kedelig. »Men ser man sagen fra et andet synspunkt, kan man også spørge, om ikke den herskende atmosfære er kedelig.« »Hvis gudstjenesten vil konkurrere med det usædvanlige og sensationerne, så har man tabt på forhånd. Det er man meget bedre til i medierne.« (kronik i KD 1/9).

Sp Jørgen Sejergaard kommenterede i et par artikler med titlen: »Status over kampen om fremtidens gudstjeneste«, det lilla forslag. Alle de ændringer, der er sket til forskel fra den sædvanlige gudstjenesteliturgi, er katastrofale. Han bemærker, at den traditionelle liturgi er bygget op omkring nådemidlerne »ordet og nadveren. Nådemidlerne kan ikke erstattes af noget som helst andet. Derfor kan denne gudstjenestestruktur ikke erstattes af noget som helst andet.« Det lilla forslag bygger ikke på ordet og nadveren, »men på en tredeling af Treenighe-

den, hvorfor gudstjenesten nu skal bestå af tre dele.« Forslaget er »et brud med bibelsk lære og gudstjeneste«, konstaterer han. (Bud 73ff., jvf. især 108ff.).

Lørdagsdåb

Med sit menighedsråds fulde støtte afviste sp Poul Erik Bechmann i Melby ved Liseleje at foretage en dåbshandling på en lørdag. Det afviste forældrepar klagede til KM. I sit svar anførte KM, at han anser det for at være i overensstemmelse med god kirkelig orden, at dåbshandlinger foretages under menighedens offentlige gudstjenester. Han fandt det naturligt, at præster i forbindelse med dåbssamtaler med forældre gjorde opmærksom på dette, men ønsker forældre alligevel at få deres barn døbt på en hverdag, skal ønsket efterkommes, fastholdt KM, idet han henviste til dåbsforordningen af 30. maj 1828 (KD 8/7; BeT 10/7).

Sp Bechmann fandt det uheldigt, at KM dermed tvinger præster og menighedsråd til lørdagsdåb, »som de ikke af hverken teologiske eller praktiske årsager ønsker indført uden absolut tvingende grunde.« »Har De virkelig grundlag og samvittighed til at være den [KM], under hvilken dette økonomiske og kirkelige skred blev tvunget igennem med verdslig magt?« (KD 18/7). KM afviser, at han »på det nærmeste er ved at lægge navn og rygte til en revolution i folkekirken.« Det, som KM har givet udtryk for, er gældende ret! »I den forbindelse er det naturligvis helt underordnet, om lovbestemmelsen er ny eller gammel ... Der- efter kan man så spørge, om reglerne bør ændres. [Han er da enig i], at den folkekirkelige hverdag er anderledes, end da bestemmelsen så dagens lys i 1828«. Jeg ville være meget betænkelig ved at tage initiativ til en ændring. Hvad enten man nu bryder sig mere eller mindre om det, er folkekirken også sat til at yde sine medlemmer service. På et tidspunkt, hvor medlemstallet – for ikke at sige dåbstallet – er vigende, bryder jeg mig ikke om tanken om mere restriktive regler på dette område«, skriver Torben Rechendorff (KD 21/7). Sp Wladimir Kandel ser »hellere dåb på en hverdag, end en navngivelse på kirkekontoret!« (KD 26/7).

Stiftets biskop, Johannes Johansen, bakkede helt entydigt præst og menighedsråd op i deres aktion. Han anførte, at »dåben er en gudstjenestehandling, som afviger meget fra bryllup og begravelse« (KD 19/7). 19 præster på højrefløjen – anført af sp lic. theol. Jørgen Glenthøj – støttede også aktionen, idet de også anførte, at dåben ikke er en kirke-

lig handling. Samtidig gjorde de opmærksom på, at de kirkeretlige forudsætninger for bestemmelsen, nemlig et krav om dåb inden ottendedagen efter barnets fødsel, ikke længere er til stede. Da KM betegner det som »god kirkelige orden«, som forordningen fra 1828 prisgiver, må det være ministeriets opgave at ændre bestemmelsen, så der kan skabes respekt for en god kirkelig orden. »Vi opfordrer derfor biskopperne til at tage initiativ til en sådan ajourføring« (PrfBl 646f., jvf. KD 13/8, senere voksede flokken med 10 præster, jvf. PrfBl 798). Sp Johs. Lind mener, at de »tager fejl, når de betegner hverdagsdåb som misbrug af dåbens sakramente«. »Hvor og hvornår en dåb end foregår, så er det en gudstjeneste«. »Dåben er et sakramente; det er søndagsgudstjenesten ikke. Gudstjeneste kan være en funktion af dåb. Man kan derimod ikke uden at nedskrive dåbens betydning gøre denne til en funktion af gudstjenesten« (PrfBl 708f., jvf. Glenthøj's replik PrfBl 798). Sp Johannes Bundgaard er også meget forbavset over, »at man nu vil gøre dåben betinget af en bestemt ugedag« (PrfBl 798f.).

Ud over at det nordsjællandske forældrepar fik døbt deres barn på en lørdag, kom der ikke noget konkret ud af det. Det bunder vel i, at kun et fåtal af præster ser noget reelt problem i det rejste spørgsmål.

I fremstillingen bruges – især ved henvisninger – følgende forkortelser: BeT, Berlingske Tidende; Bud, Budskabet; DBI, Dansk Bibelinstitut; DKt, Dansk Kirketidende; DMS, Det danske Missionselskab; DVU, Direktoratet for de videregående uddannelser; DØF, Det økumeniske Fællesråd; HskBl, Højskolebladet; IM, Indre Mission; IMH, Indre Missions hovedbestyrelse; IMT, Indre Missions Tidende; JyPo, Jyllands-Posten; KM, kirkeminister(en) eller kirkeministeriet; KC, Kirkeligt Centrum; KD, Kristeligt Dagblad; KS, Kirkeligt Samfund; LafM, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer; LM, Luthersk Mission; LVF, Det lutherske Verdensforbund; MKR, Det mellemkirkelige Råd; MrBl, Menighedsrådenes Blad; MF, Menighedsfakultetet; MV, Missionsvennen; Pol, Politiken; Prf, Præsteforeningen; PrfBl, Præsteforeningens Blad; sp, sognepræst; WA, Weekendavisen. Årstal angives kun, hvor der ikke er tale om 1989. Årstal i parentes med sideangivelse henviser til tidligere årsoversigter og går på udgivelsesåret.

Sognepræst Leo Kamstrup Olesen
Frankrigsgade 1
2300 København S